

TÜRK ANAYASA MAHKEMESİNİN ÇALIŞMA USULÜ

Arş. Gör. Efe Can KARABULAT*

ÖZET

Anayasa Mahkemesi demokratik bir hukuk devletinde kanunların anayasa-ya uygunluğunu denetlediği gibi, devleti oluşturan erkler arasında denge kurulmasına yardımcı olur ve bu erkler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde de sıklıkla yer alır. Bu anlamda Anayasa Mahkemesi, bir hukuk devletinin en önemli unsurlarından birini teşkil eder.

Mahkemenin üye yapısının ve çalışma usulünün üstlendiği göreve uygun olması mahkemenin başarısının anahtarıdır. Bu itibarla Türkiye’de ve dünyada pek çok farklı sistem denenmiştir. Türkiye’de şu anda uygulanan sistemin önemli eksikleri göze çarpmakta ve demokratik bir Anayasa Mahkemesi oluşturmaktan uzak görünmektedir. Gündemdeki anayasa değişikliği de Anayasa Mahkemesi’ne ilişkin olumlu değişiklikler içerse de mahkemenin aşağıda yer verilecek temel problemlerini çözmeyecek gibi görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Anayasa Mahkemesi, hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı.*

GİRİŞ

Anayasa mahkemesi, icra ettiği fonksiyon dolayısıyla hukuk devletinin en önemli kurumlarından birini teşkil eder. Yüklendiği görevleri hakkında

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi.

yerine getirebilmesi ise, mahkemeyi meydana getiren üyelere, doğru kurulanmış bir çalışma yöntemine, devleti oluşturan erklerle hukukun temel ilkeleri ekseninde iyi bir denge kurmasına bağlıdır. Bu şartların gerçekleşmemesi hâlinde anayasa mahkemesi önüne gelen sorunları çözemeyeceği gibi, sorunun kendisi hâline de gelebilir.

Bu çalışmada Türk Anayasa Mahkemesi'nin yapısı ve çalışma usulü hakkında bilgilere yer verilecek, bu bilgilerin verilmesi sırasında mümkün olduğu ölçüde karşılaştırmalı hukuk verilerinden yararlanılacağı gibi Anayasa Mahkemesi'nin 2010 tarihli Anayasa değişikliği öncesi ve 1961 Anayasası dönemlerindeki durumları ile de kıyaslamalar yapılacaktır.

1. BÖLÜM: ANAYASA MAHKEMESİ'NİN GENEL YAPISI

1.1. Anayasa Mahkemesi Kavramı ve Hukuki Statüsü

Anayasa, yasalara göre daha zor değiştirilir ve normlar hiyerarşisinde yasaların üstünde bulunur. Bu durum yasaların anayasaya uygunluğunun denetlenmesini gerektirmektedir. Normlar hiyerarşisi sistematüğinde, yönetenlerle kamu görevlileri, üstlerinde yer alan organ ve makamların koyduğu kurallara uygun işlem ve eylem tesis etmek zorunda ise de, yasama organının üstün normlara aykırı düşen kanunlar çıkarmasını engelleyecek veya yürürlüğe konduktan sonra ortadan kaldırılmasını sağlayacak bir yöntem mevcut değildir. Hukuk devleti ilkesinin tam anlamıyla geçerliliğe kavuşabilmesi için, yasama işlemlerinin de, bağımsız bir organın inceleme ve denetiminden geçirilebileceği bir yolun mevcut olması şarttır.¹Bir² başka deyişle anayasanın kendi güvencesini kendi içinde öngörmesi gerekir.³

Bu cümleden olarak anayasa yargısı kavramı iki temel ilkeye dayanmaktadır: Anayasanın üstünlüğü ilkesi ve anayasanın katılığı ilkesi.⁴

Anayasanın üstünlüğü ilkesi uyarınca anayasaya aykırı olduğu düşünülen bir kanunun geçersiz olacağı kuşkusuzdur. Bununla birlikte bu geçersizliğin hukuk âleminde sonuç doğurabilmesi bir makam tarafından tespit ve ilan edilmesini gerektirmektedir.⁵

Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığını sağlamak için siyasal ve yargısal denetim kurumları ve yöntemleri geliştirilmiş olmakla birlikte, siyasal denetim mekanizmaları zaman içinde siyasi iktidarın güdümüne girerek işlevsiz hâle geldiğinden günümüzde tercih edilmemektedir.⁶Bu cümleden⁷ olarak anayasaya uygunluğu sağlamanın en iyi yolunun yargı denetimi olduğu mütalaa edilmektedir.⁸

Yasaların anayasaya aykırı olup olmadıklarının denetlenmesi gerekliliği bir kez ortaya çıktıktan sonra bu denetlemenin genel yargı organla-

rı eliyle mi yoksa yalnızca bu denetimi yapmakla görevlendirilmek üzere kurulmuş ayrı bir mahkeme tarafından mı yapılacağı tartışılmış ve bu tartışma sonucu ortaya çıkan görüşler Amerikan ve Avrupa modeli olarak adlandırılan iki anayasa yargısı modelini ortaya çıkarmıştır.⁹

Amerikan modelinde, genel yargı organları yasaların anayasaya aykırı olup olmadığını denetleme yetkisine sahiptir. Buna karşılık Avrupa modelinde, yasaların anayasaya aykırı olup olmadığını denetlemek üzere uzmanlaşmış, kendine özgü bir mahkeme bulunmaktadır.¹⁰ Bir başka farklılık, mahkemelerce anayasaya aykırı olduğu mütalaa edilen yasalara ilişkindir. Amerikan modelinde mahkeme anayasaya aykırı bulduğu yasayı iptal etmez, dolayısıyla ilgili kanun yürürlükte kalmaya devam eder. Bununla birlikte o kanun mahkemece ihmal edilir ve uygulanmaz. Avrupa modelinde ise anayasa mahkemesi anayasaya aykırı olarak mütalaa ettiği kanun maddesini iptal eder ve bu iptal kararı herkes için bağlayıcıdır.¹¹

Bugün Almanya, İtalya, Fransa, Portekiz, İspanya, Rusya, Macaristan, Polonya ve Türkiye merkezleşmiş sistem olarak anılan Avrupa sistemini benimsemiş iken Amerikan modeli, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Kanada, Arjantin gibi ülkelerde uygulanmaktadır.¹²

Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’nin kurulması, siyasetin yargı yoluyla denetlenmesi gerekliliği düşüncesine binaen ortaya çıkmıştır. Kanun koyucunun faaliyetleri politik bir mahiyeti haiz olduğundan, Anayasa Mahkemesi’nin varlığı politikanın yargı fonksiyonunun denetimine sokulması anlamına da gelmektedir.¹³

Anayasa mahkemesi Türk anayasa hukukuna 1961 Anayasası ile dâhil olmuştur.¹⁴ Meclis hükümeti sistemini benimseyen 1921 Anayasasında bu konuda hiçbir hüküm bulunmuyordu.¹⁵ 1924 Anayasası döneminde yasaların anayasaya uygunluğu TBMM tarafından siyasal denetim yoluyla sürdürülmüş, mahkemelerce somut norm denetimi yapılmamıştır.¹⁶

1950 yılında Akşehir hakimi Refik Gür, görmekte olduğu bir dava dolayısıyla uygulanacak hükümlerin anayasaya uygunluğunu denetlemiş¹⁷, Yargıtay ise hakimin anayasaya uygunluk denetimi yapma yetkisi bulunmadığı gerekçesiyle kararı bozmuştur. Direnme kararı üzerine Yargıtay Hukuk Genel Kurulu mahkemelerin anayasaya uygunluk denetimi yapmayacağını hükme bağlamıştır.¹⁸

1961 Anayasasını yapmakla görevli olan İstanbul Bilim Komisyonu, Anayasa Mahkemesi konusunda 1948 tarihli İtalyan Cumhuriyet Anayasası’ndan esinlenmiş olmakla birlikte özgün bazı düzenlemeler de yapmış-

tır.¹⁹ 1961 Anayasasında, Anayasa Mahkemesi, yargı erki içinde fakat diğer yüksek mahkemelerden ayrı bir başlık altında düzenlenmişti.²⁰

1982 Anayasasında da 1961 Anayasasına benzer şekilde anayasa yargısı ve Anayasa Mahkemesi kurumları benimsenmiş ancak mahkemenin yetkisine bazı sınırlamalar getirilmiştir.²¹

Türk anayasa hukukunda Anayasa Mahkemesi, yalnızca yasaların, kanun hükmünde kararname ve Meclis İçtüzüğü'nün Anayasa'ya uygunluğunu denetlemez; aynı zamanda Yüce Divan sıfatıyla görev yapar, siyasi partileri mali yönden denetler ve siyasi parti kapatma davalarına bakar.²² Bu itibarla Türk hukukunda Anayasa Mahkemesi, yalnızca bir yargı yeri değil, aynı zamanda Anayasa'nın bütünlüğünü koruyan, işlerliğini sağlayan, hukuk devletinin, temel hak ve özgürlüklerinin koruyucusu bir organdır.²³ Özyay, Anayasa Mahkemesi'ni *"kuru, teknik anlamda bir 'mahkeme' değil, yargısal usuller uygulayıp yargısal kararlar veren ancak siyasal niteliği çok belirgin bir 'yüce kurul' "* şeklinde betimlemektedir.²⁴

Anayasa Mahkemesi, Türk hukukunda özel görevli bir yüksek mahkeme olarak mütalaa edilmektedir.²⁵ Bununla birlikte görevlerinin niteliği itibarıyla Anayasa içinde özel ve öncelikli bir yere sahiptir. Mahkemenin kuruluşunun, çalışma ve yargılama usullerinin de Anayasa'da diğer yargı organlarına nazaran çok daha detaylı olarak düzenlenmiş olması da bu duruma işaret etmektedir.²⁶ Böylelikle yasa koyucunun alelade kanun değişiklikleri ile Anayasa Mahkemesi'nin yetkileri ve örgütlenişine ilişkin esasları sürekli değiştirmesinin önüne geçilmiş ve yasama organının Anayasa Mahkemesi'nin kuruluş ve yargılama usullerine müdahale edebileceği alan oldukça daraltılmıştır.²⁷

1.2. Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu

1.2.1. Genel olarak (Kuruluşa kaynaklık eden hukuki düzenlemeler)

Türk hukukunda Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu, çalışma ve yargılama usulü Anayasa'nın 146 vd. maddelerinde detaylı olarak düzenlenmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki, aşağıda da değinileceği üzere, 12.09.2010 tarihli referandum sonucunda 5982 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. 5982 sayılı kanun Anayasa Mahkemesi'nin yapısında değişikliklere yol açan hükümlere de yer vermektedir.

30.03.2011 tarihinde 6216 sayılı "Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. 6216 sayılı Ka-

nun'un 5. maddesinde yer alan *"Bu Kanun çerçevesinde... Genel Kurulca kabul edilecek İttüzükle düzenlenir."* hükmüne istinaden Anayasa Mahkemesi İttüzüğü kabul edilerek ve 12.07.2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Mahkeme'nin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümüne dair düzenlemeler Anayasa Mahkemesi İttüzüğü'nde yer almaktadır.

1.2.2. Mahkeme Teşkilatı

1.2.2.1. Başkanlık

6216 sayılı Kanun'un 20. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesi teşkilatı; Başkanlık, Genel Kurul, bölümler, komisyonlar, Genel Sekreterlik ve idari birimlerden oluşur. Başkanlık makamına ilişkin düzenlemeler de genel olarak 6216 sayılı Kanun'da yer almaktadır.

Başkanın görev ve yetkileri 6216 sayılı Kanun'un 13. maddesinde sayılmıştır. İlgili hüküm şu şekildedir:

"(1) Başkanın görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Genel Kurulun ve gerektiğinde bölümlerin gündemini belirlemek.*
- b) Genel Kurula ve Yüce Divana başkanlık etmek; gerekli gördüğü takdirde kendi yerine bu görevleri ifa etmek üzere başkanvekillerinden birini görevlendirmek.*
- c) Genel Sekreter ve Genel Sekreter yardımcılarını görevlendirmek ve görevden almak.*
- ç) Mahkemeyi temsil etmek.*
- d) Mahkeme yönetmeliklerini onaylamak.*
- e) Harcamaların Mahkeme bütçesine uygunluğunu denetlemek.*
- f) Bölümlerden birinin fiilî ya da hukuki imkânsızlık nedeniyle toplanamaması hâlinde diğer bölümden üye görevlendirmek.*
- g) Mahkeme personelinin atamasını yapmak.*
- ğ) Mahkemenin verimli ve düzenli çalışmasını sağlamak ve bu amaçla uygun göreceği tedbirleri almak.*
- h) Gerekli gördüğü takdirde basına ve kamuoyuna Mahkemeye ilgili bilgi ve demeç vermek veya bu maksatla başkanvekili, üye veya raportör görevlendirmek."*

Anayasa Mahkemesi İttüzüğü'nün 10. maddesi de benzer nitelikte olup başkanın görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Bu maddede sayılan görev ve yetkilerden bir kısmı kanunda sayılanlar ile aynı olup, bir kısmı kanunda bulunmadığı halde İttüzük'te yer almaktadır:

“Madde10-

(1) *Başkanın görev ve yetkileri şunlardır:*

...

d) *Genel Sekreter ve Genel Sekreter yardımcıları ile başraportörleri görevlendirmek ve görevden almak.*

ğ) *Genel Kurulun aldığı prensip kararları doğrultusunda iş yükünün Bölümler arasında dengeli bir şekilde dağıtılması için gerekli önlemleri almak.*

h) *Bölümlerden birinin iş yükünün normal çalışmayla karşılanmayacak şekilde arttığı ve Bölümler arasında iş yükü bakımından dengesizlik meydana geldiğinin tespiti hâlinde, bu hususu görüşmek üzere Genel Kurulu toplantıya çağırarak.*

ı) *Bölümlerin kararları arasında içtihat uyumsuzluğunun olduğu ya da oluşacağı kanaatine varıldığı hâllerde, Genel Kurulu bu konuyu görüşmek üzere toplantıya çağırarak.*

i) *Bölüm Başkanlarının da görüşlerini alarak bireysel başvurunun işleyiş ve organizasyonuna ilişkin düzenlemeler yapmak.*

l) *Mahkeme ile ilgili güvenlik önlemlerini almak veya aldırarak.”*

Görüldüğü üzere Kanun’da başkanın bölümlerin idaresi bağlamındaki görev ve yetkilerine yer verilmemiş, bu hususların İctüzük’te düzenlenmesi öngörülmüştür.

Başkanlık teşkilatında, başkanın görev ve yetkilerini kullanamayacağı bir durum olması hâlinde bu görev ve yetkileri kullanabilecek şekilde teçhiz edilmiş başkanvekilleri bulunmaktadır. Başkanvekilliği, başkanlığın boş olması hâlinde kıdemli başkanvekili, başkanın mazeretli veya izinli olması hâllerinde ise Başkan tarafından belirlenen başkanvekilince yerine getirilir. Başkanvekillerinin sayısına ilişkin bir düzenleme bulunmamasına karşın uygulamada iki başkanvekili bulunduğu görülmektedir.²⁸

Başkanvekilinin, başkanın yokluğunda ona vekalet etmesi yanında başka görevleri de bulunmaktadır. Bu görevler Kanun’un 14. maddesinin 2. fıkrasında sayılmıştır:

“Madde 14-

...

(2) *Başkanvekillerinin görev ve yetkileri şunlardır*

a) *Bölümlere ve Başkanın gerekli gördüğü hâllerde Genel Kurul ya da Yüce Divana başkanlık etmek.*

b) Başkanın oldukları bölümün gündemini belirlemek.

c) Bölüm içinden oluşturulacak komisyonlarda üyelerin dönüşümlü olarak görev yapmalarını sağlamak.

ç) Bu Kanunla verilmiş diğer görevler ile Başkan tarafından tevdi edilen işleri yapmak.”

Başkanın durumuna benzer şekilde, başkanvekilinin de görev ve yetkileri hem Kanun hem de İçtüzük'te düzenlenmiş, bazı görev ve yetkilere yalnızca İçtüzük'te yer verilmiştir. Bu görev ve yetkiler şöyle sıralanabilir:

Madde 11- (1) Başkanvekillerinin görev ve yetkileri şunlardır:

...

“ç) Bölümün duruşmalarına başkanlık etmek.

d) Bölüm üyelerinin görev yapacakları Komisyonları belirlemek.

f) Komisyonların verimli ve düzenli çalışmasını sağlamak ve bu amaçla uygun göreceği tedbirleri almak.

g) Komisyonların kararları arasında içtihat uyumsuzluğunun olduğu ya da oluşacağı kanaatine varıldığı hâllerde, Bölümü bu konuyu görüşmek üzere toplantıya çağırarak.

ğ) İş yükünün Komisyonlar arasında dengeli bir şekilde dağılımı için gerekli önlemleri almak”

İçtüzük uyarınca başkanvekilliğinin boş, başkanvekilinin mazeretli ya da izinli olması hâllerinde Başkanvekiline ait görev ve yetkiler Bölümdeki en kıdemli üye tarafından yerine getirilir.

Anayasa Mahkemesi başkanı ve başkanvekillerinin seçimi ile ilgili Kanun'un 12. maddesinde birtakım düzenlemeler bulunmakla birlikte, bu hususlar büyük ölçüde İçtüzük'te düzenlenmiştir.

Başkan ve başkanvekilleri, üyeler arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Bu seçimlerde aday gösterilmez. Seçimler, bu görevlerin sona ereceği tarihten önceki iki ay içerisinde sonuçlandırılır. Başkanlık, Başkanvekillikleri, Başkanvekilliğinde görev süreleri dolmadan boşalma olduğunda dört yıl için yeni seçimler yapılır.

Seçimler bu görevlerin sona ereceği tarihten önceki iki ay içinde Başkan tarafından gündeme alınır. Seçimin yapılacağı yer, gün ve saat en az yedi gün önce üyelere yazılı olarak bildirilir. Seçim işlerini yürütmeye Başkan yetkilidir.

1.2.2.2. Genel Kurul

Genel Kurul, Anayasa Mahkemesi'nin temel organıdır. Mahkemenin yargılama işlevi büyük ölçüde Genel Kurul tarafından yerine getirilmektedir. Genel Kurul ile ilgili Anayasa'da, 6216 sayılı Kanun'da ve İçtüzük'te düzenlemeler yer almaktadır.

Genel Kurul, Anayasa Mahkemesi'nin on yedi teşekkül eder ve en az on iki üye ile toplanır. Genel Kurul'a başkan ya da başkanın belirleyeceği başkanvekili başkanlık eder.

Anayasa Mahkemesi demokratik bir hukuk devletinde kanunların anayasaya uygunluğunu denetlediği gibi, devleti oluşturan erkler arasında denge kurulmasına yardımcı olur ve bu erkler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde de sıklıkla yer alır. Bu anlamda Anayasa Mahkemesi, bir hukuk devletinin en önemli unsurlarından birini teşkil eder.

Genel Kurul'un görev ve yetkileri Kanun'un 21. maddesinin 2. fıkrasında şöyle sayılmıştır:

“Madde 21-

...

(2) Genel Kurulun görevleri şunlardır:

a) İptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara bakmak.

b) Siyasi partilere ilişkin mali denetim yapmak, dava ve başvuruları karara bağlamak.

c) İçtüzüğü kabul etmek veya değiştirmek.

ç) Başkan ve başkanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekilini seçmek.

d) Bölümler arasındaki iş bölümünü yapmak, bölümlerden birinin yıl içinde gelen

işleri normal çalışmayla karşılanamayacak şekilde artmış ve bölümler arasında iş bakımından bir dengesizlik meydana gelmişse takvim yılı başında toplanıp bir kısım işleri diğer bölüme vermek.

e) Bölümler arasında meydana gelen iş bölümü uyuşmazlıklarını kesin karara bağlamak, fiilî veya hukuki imkânsızlık nedeniyle bir bölümün görevine giren işe bakamaması hâlinde diğer bölümü görevlendirmek.

f) Üyeler hakkında disiplin ve ceza soruşturması açılmasına, soruşturma ve kovuşturma tedbirlerine ve gerektiğinde disiplin cezası verilmesine ya da üyeliğin sona erdirilmesine karar vermek.

g) İtirazları incelemek.”

İçtüzük’ün 21. maddesi ile bu görev ve yetkilere ek olarak bireysel başvurulara ilişkin bölümlerin verdiği kararlar arasındaki içtihat farklılıklarını karara bağlamak da Genel Kurul’a bırakılmıştır.

Genel Kurul’un çalışma usullerine ilişkin olarak İçtüzük’ün 53 vd. maddelerinde ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır.

Genel Kurul toplantılarının gününü belli etmek ve gündemi düzenlemek Başkanlığa aittir. Gerektiğinde, belirli işlerin gündeme alınmasına Genel Kurul da karar verebilir. Raportörler tarafından hazırlanarak başkanlığa sunulan rapor ve karar taslaklarının birer örneği ile başkanlıkça düzenlenen gündem, toplantı gününden en az bir hafta öncesinden üyelere dağıtılır. Başkan, acele olan veya gecikmesinde zarar umulan hâllerde bu maddede belirtilen usule ve süreye bağlı olmaksızın toplantının gününü ve gündemini belirleyebilir. Genel Kurul, bu kanaate katılmadığı ve başkanlıkça yapılan işlemleri benimsemediği takdirde görüşme gününü ayrıca kararlaştırır. Gündem, üyelere ve raportörlere yazılı veya elektronik ortamda gönderilir ve Mahkeme’nin internet sitesinde yayımlanır. Üyeler, dosyaları talep ettikleri takdirde her zaman inceleyebilirler.

Üyeler; müzakerelerde, duruşmalarda ve sözlü açıklamaların yapıldığı oturumlarda kıdemlerine göre yer alırlar. Müzakere, Başkan tarafından başlatılır ve idare edilir. Söz isteyenlere istem sırasına göre söz verilir. Usul hakkında konuşmak isteyenlere öncelikle söz verilir. Konuşan üyenin sözü kesilmez. Ancak konu dışı konuşmalar Başkan tarafından kesilebilir.

Üyelerden biri müzakere başlamadan önce, işi yeterli derecede inceleyemediğini ileri sürerse, o işin müzakeresi başka bir güne bırakılır. Kurul’a sonradan katılan üye de aynı nedenle müzakerenin ertelenmesini isteyebilir. Bu erteleme, ancak bir kez yapılabilir. Müzakerelerin tamamlanması üzerine oylamaya geçilir. Mahkeme’nin müzakereleri gizli olup başkanın uygun göreceği teknik araçlarla kayda alınır. Mahkeme, gerektiğinde gündemdeki bir işin müzakeresinin, başlayan bir müzakerenin tamamlanmasının veya müzakeresine başlanmayan bir işin, başka bir güne bırakılmasına ya da başkanlıkça belirlenecek bir tarihte görüşülmek üzere ertelenmesine karar verebilir.

Görüşmelerin başlamasında hazır bulunan bir üye, çok önemli bir mazereti olmadıkça, o iş karara bağlanıncaya kadar Kurul’dan ayrılamaz. Mazereti nedeniyle görüşmelere katılmayan üye, toplantı yeter sayısı bakımından zorunluluk olmadıkça mazeretinin sona erdiğini bildirerek aynı

işin görüşülmesinde bulunamaz. And içerek görevine yeni başlayan üye Yüce Divan dışında, başlamış olan görüşmelere sayısal zorunluluk olmadıkça katılamaz. Henüz and içmemiş üyeler görüş bildirmemek ve oylamaya katılmamak şartıyla toplantı ve görüşmeleri izleyebilirler.

Mazeretleri sebebiyle toplantıya katılamayacak olan üyeler, bunu başkanlığa mümkün olan en kısa zamanda bildirirler. Hastalık, izin veya görevli bulunma gibi hâller ile zorlayıcı ve önlenmesi kabil olmayan ani ve önemli diğer olaylar mazeret sayılır. Mazeretin geçerliliğini başkan takdir eder.

Genel Kurul'da yapılacak oylamalar ve alınacak kararlara ilişkin düzenlemeler İctüzük'ün 56. ve 57. maddelerinde yer almaktadır. Bu düzenlemeler uyarınca, Başkan'ın uygun görmesi ve işin niteliğinin izin vermesi hâlinde elektronik oylama yapılması mümkündür. Açık oylama yapıldığı durumlarda oylamaya en kıdemsiz üyeden başlanır. Çekimser oy kullanılmaz. Görev ve usul konularında azınlıkta kalanlar, esas hakkındaki görüşme ve oylamaya katılmak zorundadır. Karara katılanlar, azınlıkta kalanlar ve karar özeti bir tutanakla belirtilir. Bu tutanak başkan tarafından toplantı dağılımadan imzalanır.

İşin esasının karara bağlanmasından sonra raportör tarafından karar taslağı da sunulmuşsa bu da görüşülür. Başkan gerektiğinde karara katılan üyelere birini raportörle birlikte kararın yazımında görevlendirebilir. Raportörlerin ad ve soyadları kararda yer alır. Heyete katılan üyeler, birlikte veya ayrı ayrı varsa karşı oy yazısı veya farklı ya da ek gerekçesini, genel kurulca karara son şeklinin verilmesinden itibaren on gün içinde başkanlığa verdikleri takdirde, bunlar karara eklenir. Karşı oy, farklı ya da ek gerekçelerin bu süre içinde başkanlığa ulaştırılmaması hâlinde karar, bunlar eklenmeksizin yayımlanır. Karar metni üzerinde anlaşmazlığın ortaya çıkması durumunda kararın nihai hâlini başkan belirler.

Genel Kurul kararları kural olarak salt çoğunlukla alınır. Oyların eşitliği hâlinde Başkanın bulunduğu tarafın görüşü doğrultusunda karar verilmiş olur. Bununla birlikte bazı konularda nitelikli çoğunluk aranması öngörülmüştür. Anayasa değişikliğinin iptaline, siyasi partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için, toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu aranmaktadır. 2010 yılında Anayasa'da yapılan değişiklik neticesinde 149. maddede nitelikli oy çokluğu aranan hususlara bir ekleme daha yapılmış ve siyasi partilerin Devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin kararların da siyasi parti kapatma kararlarıyla aynı nitelikli oy çokluğu ile alınabileceği hükme bağ-

lanmıştır. Eski düzenlemede Anayasa Mahkemesi'nin nitelikli oy çokluğu nisabı beşte üç olarak belirlenmişken, getirilen düzenlemeyle bu nisap toplantıya katılan üyelerin üçte ikisi şeklinde değiştirilmiştir.²⁹

1.2.2.3. Genel Sekreterlik, Raportörler ve Raportör Yardımcıları

6216 sayılı Kanun'un 23. maddesi; başkanlığa bağlı olarak genel sekreterlik birimi kurulacağını öngörmektedir. Genel sekreterlik; genel sekreter, genel sekreter yardımcısı ve başkanlıkça görevlendirilecek yeterli sayıda personelden oluşur. Genel sekreter, başkan tarafından raportörler arasından görevlendirilir. Genel Sekreterin görevde olmaması durumunda, yerine Genel Sekreterin belirleyeceği Genel Sekreter yardımcısı vekâlet eder. Genel sekreter, TBMM komisyonları ve genel kurulunda Anayasa Mahkemesi'ni temsil eder. Genel Sekreter, isteği üzerine genel sekreterlik görevinden ayrılabilmesi gibi, gerek görüldüğünde başkan tarafından da gerekçe gösterilmeksizin değiştirilebilir.

Genel Sekreter, başkanın gözetim ve denetimi altında; başvuruların kayıt ve sevk edilmesi, genel kurul ve bölüm toplantılarıyla ilgili idari işlerin yürütülmesi, kararların ve raporların otomasyonunun sağlanması ve arşivlenmesi, Mahkeme'nin yazışmalarının yapılması, Mahkeme kararlarının uygulanmasının takip edilmesi ve bu konuda genel kurula bilgi verilmesi, bütçenin harcanması ve bu konuda başkana bilgi verilmesi, Mahkeme'nin kurumsal, bilimsel, idari, mali ve teknik işlerinin yürütülmesi, protokol işlerinin düzenlenmesi, personelin sevk ve idaresinin sağlanması gibi konularda görevli ve yetkilidir.

Başkan tarafından raportörler arasından üç genel sekreter yardımcısı görevlendirilir. Genel sekreter yardımcısı, istekleri üzerine görevlerinden ayrılacakları gibi, gerek görüldüğünde başkan tarafından da gerekçe gösterilmeksizin değiştirilebilirler. Genel sekreter yardımcısı, kanun, içtüzük ve yönetmelik hükümleri çerçevesinde başkan ve genel sekreter tarafından verilen işleri yaparlar. Bu işlerin düzenli biçimde yürütülmesinden dolayı başkan ve genel sekretere karşı sorumludurlar. Genel sekreter yardımcısı arasındaki iş bölümü, genel sekreterin teklifi ve başkanın onayı ile belirlenir. Genel sekreter yardımcısının görevleri genel kurulun ve bireysel başvurunun işleyişi ile ilgili işleri düzenli ve uyumlu bir şekilde yürütmek ve raportörlerin çalışmalarını gözetmek, uluslararası ilişkileri yürütmek, idari, mali ve diğer işleri yürütmek olarak sayılmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin mevcut yapısında her bir genel sekreter yardımcısına belirli hizmet birimlerinin bağlanması usulü öngörülmüştür. Bu yapılanma uyarınca bir genel sekreter yardımcısı Yazı İşleri Müdürlü-

ğü, Personel Müdürlüğü, Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Doktorluk ve Sivil Savunma Uzmanlığı birimlerinin, ikinci genel sekreter yardımcısı Özel Kalem Müdürlüğü, Dış İlişkiler Müdürlüğü, Raportör Yardımcıları ve Bireysel Başvuru Müdürlüğü'nün, üçüncü genel sekreter yardımcısı ise Teknik Hizmetler Müdürlüğü, İdari ve Mali İşler Müdürlüğü ve Strateji Geliştirme Müdürlüğü'nün çalışmalarını gözetmektedir.³⁰

Anayasa Mahkemesi Personelinin Görevde Yükselmelerine İlişkin Yönetmelik'in 5. maddesi uyarınca genel sekreter yardımcılığı kadrosuna atanmak için iki yılı Mahkemede geçmek üzere en az on yıllık hizmeti bulunmak, en az iki yıllık yükseköğretim bitirmiş olmak, disiplin cezası almamış olmak ve her yılı olumlu olmak koşuluyla son üç yıllık sicil notu ortalaması (80) puandan aşağı olmamak şartları aranmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nde, yargısal ve idari çalışmalara yardımcı olmak üzere yeteri kadar raportör görevlendirilir ya da atanır. 6216 sayılı Kanun'un 24 vd. maddeleri ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 37 vd. maddelerinde raportörlerin görevleri, özlük hakları, disiplin ve ceza işleri düzenlenmektedir. Bu düzenlemeler uyarınca, Başkan tarafından raportörler arasından başraportörler görevlendirilirler. Başraportörler, istekleri üzerine görevlerinden ayrılacakları gibi, gerek görüldüğünde Başkan tarafından da gerekçe gösterilmeksizin değiştirilebilirler. Mahkeme'de; Genel Kurul, bölümler, komisyonlar ve araştırma ve içtihat biriminde görev yapmak üzere dört başraportör bulunur.

Başraportörler, görev yaptıkları birimlerde, raportörler ve raportör yardımcılarının faaliyetlerinin ve mahkemede oluşturulan çalışma gruplarının düzenli ve verimli işleyişini sağlamakla görevlidirler. Başraportörün bulunmadığı zamanlarda onun yerine ilgili birimin en kıdemli raportörü, başraportörün görevlerini yerine getirir. Bölümler başraportörü, kabul edilebilirlik kararı verilen başvurulara ilişkin görüşünün alınması için bölüm başkanı adına adalet bakanlığına bildirimde bulunur.

Raportör olabilmek için; mesleklerinde en az beş yıl başarıyla çalışmış adli veya idari hâkim ya da savcı veya Sayıştay denetçisi, başdenetçisi ya da uzman denetçisi olmak, yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat veya siyasal bilimler dallarında doçent, yardımcı doçent ya da doktorasını tamamlamış araştırma görevlisi olmak ya da adaylık süresi hariç, en az beş yıl başarıyla çalışmış raportör yardımcısı olmak şartlarından birini taşıyor olmak gerekir. Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından en az (C) düzeyinde belge almış olmak ve lisansüstü çalışmalar yapmış olmak, raportörlüğe görevlendirmede ve atanmada tercih nedenidir.

Raportör olarak çalışmak isteyenler bu konudaki isteklerini yazılı olarak başkanlığa iletirler. Raportörler başkanın uygun görmesi üzerine bağlı oldukları kurum tarafından görevlendirilirler. 6216 sayılı Kanun'da belirtilen durumlar dışında görevlendirilen raportörlerin özlük işlerinde, mensup oldukları mesleklere ait hükümler uygulanır ve raportör olarak mahkemede geçirdikleri süreler mesleklerinde geçmiş sayılır. Yükselme ve kademe ilerlemelerinde başkan tarafından verilecek yazılı bilgi esas alınır. Görevlendirilen raportörlerin kanuni izin haklarına ve sağlık işlerine ilişkin işlemler başkanlıkça yürütülür ve özlük dosyalarına işlenmek üzere kurumlarına bildirilir. Raportörler, talepte bulunmaları ve başkanlıkça uygun görülmesi hâlinde Mahkeme raportörü olarak atanırlar. Bu şekilde ataması yapılan raportörlerin önceki kurumlarıyla ilişkileri kesilir. Görevlendirilenler de dâhil raportörlerin aylıkları ve diğer mali hakları

Bu cümleden olarak anayasa yargısı kavramı iki temel ilkeye dayanmaktadır: Anayasanın üstünlüğü ilkesi ve anayasanın katılığı ilkesi.

mahkeme bütçesinden ödenir. Mahkemenin kadrolarına atanan raportörlerin yükselme süreleri iki yıldır. Görevlendirilen raportörlerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlar ve kişisel suçları ile disiplin eylemlerinden dolayı başkanın bildirmesi üzerine; bağlı buldukları kurumlarca kendileriyle ilgili mevzuat hükümleri uyarınca işlem yapılır.

Raportörler, idari yönden başkana bağlı olup, görevlerini hâkimlik teminatına uygun olarak yerine getirirler. Raportörlerin kıdem-

leri ve deneyimleri göz önüne alınarak genel kurul, bölümler, komisyonlar ya da diğer birim raportörlüklerinden hangisinde görev yapacaklarına başkan tarafından karar verilir. Raportörlerin deneyimlerinin artırılması ve çalışmalarında verimliliğin sağlanması amacıyla birimler arasında uygun görülen aralıklarla değişimleri sağlanır. Genel kurul raportörleri, genel kurulun yetkisi dâhilindeki işlerde görevlendirilirler. Başkan tarafından kendilerine verilen dosyaların ilk ve esas inceleme raporlarını, karar taslaklarını ve diğer işlemlerini hazırlar, toplantılara katılırlar. Bireysel başvuru raportörleri; komisyonlar ve bölümler raportörleri olarak ikiye ayrılır, kanunda ve içtüzükte gösterilen bireysel başvuruya ilişkin görevleri yaparlar. Bölümler ve komisyonlar raportörlüklerinde görev yapmak üzere yeterli sayıda bireysel başvuru raportörü görevlendirilir. Bireysel başvuru raportörleri, başraportörlerin gözetimi altında bireysel başvurunun kabul edilebilirliği veya esasına ilişkin karar taslaklarını hazırlar,

toplantılara katılırlar.

6216 sayılı Kanun'un 26. maddesi uyarınca başkan tarafından gerektiğinde raportörlere tanık veya uzman dinleme ve benzeri görevler de verilebilir. Bunların dışında raportörler, başkanın izin vermesi durumunda üniversitelerde, Türkiye Adalet Akademisi'nde ve benzeri kurum ve kuruluşlarda ders, kurs, konferans verebilirler.

6216 sayılı Kanun'un 42. maddesi uyarınca atanan raportörlerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlar nedeniyle, haklarında inceleme ve soruşturma yapılması Başkanın iznine bağlıdır. Başkan inceleme ve soruşturmayı, Genel Sekreter veya hakkında inceleme ve soruşturma yapılacak olandan daha kıdemli raportör eliyle yaptırabilir. İnceleme ve soruşturmayı yapan Genel Sekreter veya raportör tarafından hazırlanan rapor üzerine kovuşturma yapılmasına gerek olup olmadığı Başkanlıkça takdir edilerek evrak ilgili mercilere tevdi olunur veya işlem-den kaldırılır. Kovuşturma yapılmasının gerekli görülmesi durumunda evrak 2802 sayılı Kanunun 89 uncu maddesi uyarınca işlem yapılmak üzere Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir. Atanan raportörlerin kişisel suçlarından dolayı soruşturma, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılır. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâllerinde soruşturma genel hükümlere göre yapılır. Soruşturma yetkili Cumhuriyet savcıları tarafından bizzat yürütülür.

6216 sayılı Kanun'un 27. maddesine göre Anayasa Mahkemesi'nde, yargısal ve idari çalışmalara yardımcı olmak üzere yeteri kadar raportör yardımcısı görev yapar. Raportör yardımcıları, kanunda ve içtüzükte bireysel başvurulara ilişkin görevlerin yerine getirilmesinde ve ayrıca raportörlere yardımcı olmak üzere başkan tarafından ilgili birimlerde görevlendirilirler. Raportör yardımcıları, çalışmalarını; belirlenmişse bağlı buldukları raportörün, diğer durumlarda başraportörün gözetiminde yerine getirirler.

Hukuk, siyasal bilgiler, iktisat, işletme, iktisadi ve idari bilimler alanlarında en az dört yıllık yükseköğrenim yapmış veya bunlara denkliği kabul edilmiş yabancı öğretim kurumlarından mezun olanlar ya da yabancı bir hukuk fakültesini bitirip de Türkiye'deki hukuk fakülteleri programlarına göre eksik kalan derslerden sınava girip başarı belgesi almış bulunanlar arasından açılacak giriş sınavını kazananlar, başkan tarafından raportör yardımcılığına aday olarak atanır. Sınava girebilmek için askerlik hizmetini tamamlamış, erteletmiş veya askerlik hizmetinden muaf olmak, giriş sınavının yapıldığı yılın ocak ayının son günü itibarıyla, lisans ve lisansüs-

tü öğrenimini yapmış olanlar için otuz, doktora öğrenimini tamamlamış olanlar için otuz beş yaşını bitirmemiş olmak, 14.7.1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48. maddesinde belirtilen genel nitelikleri taşımak şarttır.

Giriş sınavı, yazılı sınav ve mülakattan oluşur. Raportör yardımcıları ve raportör yardımcı adayları 657 sayılı Kanun'daki genel idare hizmetleri sınıfına dâhil olup, raportörlük sınıf ve derecelerine dâhil değildirler. Bunlara, 657 sayılı Kanun'un 6216 sayılı Kanun'a aykırı olmayan hükümleri uygulanır. Raportör yardımcılarının raportörlüğe atanabilmeleri için adaylık süresi hariç olmak üzere bu görevde fiilen en az beş yıl çalışmış olmaları, hazırlayacakları mesleki nitelikteki tezin kabul edilmesi şarttır. Bu koşulları taşıyanlar, kadro durumu da gözetilerek genel sekreterin teklifi ve başkanın onayı ile raportörlüğe atanabilirler.

Anayasa Mahkemesi'nde görevli raportör yardımcıları ve memurların görevlerinden doğan suçlarla ilgili ceza kovuşturması, 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca yapılır. 4483 sayılı Kanun kapsamında soruşturma izni verme yetkisi başkana aittir. Başkan gerekli gördüğünde ilgili hakkında ön inceleme yapmak üzere, bir veya birden fazla raportörü görevlendirebilir. Başkan, ön inceleme raporu üzerine soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine karar verir.

Anayasa Mahkemesi'nde bir başraportörün gözetiminde yeterli sayıda raportör, raportör yardımcısı ve personelden oluşan "Araştırma ve İçtihat Birimi" oluşturulur. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 26. maddesi uyarınca bu birim, rapor ve karar taslaklarını, genel kurulda ve bölümlerde görüşülmesinden önce içtihat uyumluluğu ve gelişimi ile hukuk dili ve yazım kuralları yönünden inceleyerek gerekli gördüğünde ilgili rapor ya da karar taslağı ile birlikte genel kurul ya da bölüme sunulmak üzere, bunların birime ulaştırılmasından itibaren bir hafta içinde görüş hazırlamak, komisyonlar veya bölümlerce kabul edilen kararlar arasında içtihat uyumsuzluğunu tespit ettiği takdirde durumu, bir rapor ile ilgili bölüm başkanının ve başkanın dikkatine sunmak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile diğer uluslararası yargı organları ve diğer yüksek mahkemelerin içtihatlarını takip etmek, Mahkeme içtihadı açısından önemli görülen konularda bilgi notları hazırlamak gibi görevleri yapar.

1.2.2.4. Hizmet Birimleri

Anayasa Mahkemesi'nin hizmet birimleri 6216 sayılı Kanun'un 29. maddesinde sayılmıştır. Bu birimler şöyle sıralanabilir:

- a) Yazı İşleri Müdürlüğü
- b) İdari ve Mali İşler Müdürlüğü
- c) Personel Müdürlüğü
- ç) Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
- d) Dış İlişkiler Müdürlüğü
- e) Strateji Geliştirme Müdürlüğü
- f) Teknik Hizmetler Müdürlüğü
- g) Özel Kalem Müdürlüğü
- ğ) Basın Müşavirliği

İhtiyaç hâlinde Başkanın önerisi, Genel Kurulun kararı ile yeni birimler oluşturulabilir. Hizmet birimlerinin görev ve sorumlulukları yönetmelikte gösterilir.

1.2.3. Mahkeme Üyeliği

1.2.3.1. Genel Olarak

Anayasa Mahkemesi'nin toplum nezdindeki yeri ve hukuk sistemi içinde icra ettiği fonksiyon göz önüne alındığında mahkemeyi oluşturacak üyelerin gerek eğitim ve bilgi düzeyi bakımından gerekse vicdan ve adalet duygusu bakımından toplumdaki en seçkin bireylerden seçilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle mahkemenin görevini iyi icra edebilmesi, mahkemeyi oluşturan üyelerin doğru seçilmesine bağlıdır.³¹

Anayasa Mahkemesi'nin meşruluğu, yasama organı ile ilişkisi ve yargı organı içindeki yeri hususundaki tartışmalar³² göz önüne alındığında, hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığı ilkesine uygun ve demokratik bir sistem kurulabilmesi bağlamında mahkeme üyelerinin hangi makamlar tarafından seçilmesi gerektiği de hassas bir konu olup, çeşitli Avrupa ülkelerinde farklı uygulamalar bulunduğu görülmektedir. Nitekim Türkiye'de de 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi'nin üye kompozisyonunda aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacak birtakım değişiklikler olmuştur.

Bütün yargı mensupları gibi Anayasa Mahkemesi üyelerinin de verdikleri kararlardan dolayı siyasi iktidarın hukuk dışı uygulamalarından korunmak üzere hâkimlik teminatına ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu itibarla Anayasa Mahkemesi üyeliğinin başlangıcı, bitişi ve teminatı da üzerinde durulması gereken hassas bir nokta teşkil eder.

Çalışmanın bu bölümünde Anayasa Mahkemesi üyeliği konusu yukarıda önemi belirtilen bütün açılardan incelenecek, gerekli görülen noktalar-

da karşılaştırmalı hukuk verileri çerçevesinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1.2.3.2. Üyelik Şartları

Anayasa Mahkemesi, Anayasa’da da açıkça düzenlendiği üzere kurul halinde çalışan bir mahkemedir ve on yedi üyeden oluşmaktadır. 2010 tarihli Anayasa değişikliğinden önce Anayasa Mahkemesi on bir asıl ve dört yedek üyeden oluşmaktaydı. Anayasa değişikliği ile üye sayısı arttırıldığı gibi, eleştiri konusu olan asıl-yedek üye ayrımı da kaldırılmıştır.³³

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmenin şartları Anayasa’nın 146. maddesinde kırk beş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dâhil en az yirmi yıl çalışmış olmak olarak sayılmıştır.

6216 sayılı Kanun’un “mahkemenin kuruluşu ve üyelerin seçilme yeterliliği” başlıklı 6. maddesinde üyelik şartları Anayasa’nın 146. maddesinde belirlenen çerçeveye uygun olarak düzenlenmiştir. Bu maddeye göre üyeliğe seçilebilecek kişilerin

- a) Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi veya Sayıştay’da başkan ya da üye olmak, mahkemede
- b) Asgarî beş yıldır raportör olarak görev yapıyor olmak
- c) Kırk beş yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş olması ve hâkimlik mesleğine alınmaya engel bir hâlinin bulunmaması kaydıyla; Yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat veya siyasal bilimler dallarında profesör veya doçent unvanını kazanmış olmak, en az yirmi yıl fiilen serbest avukatlık yapmış olmak, En az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış üst kademe yöneticileri arasından seçilecek üye için Yükseköğretim Kurulu Başkan veya üyesi ya da bir yükseköğretim kurumunun rektör veya dekanı ya da müsteşar, müsteşar yardımcısı, büyükelçi veya vali olmak, Birinci sınıf hâkim ve savcılar için adaylık dâhil en az yirmi yıl çalışmış olmak niteliklerinden en az birini taşıyor olmaları gerekmektedir.

Yukarıda zikredilen maddede “hakimlik mesleğine alınmaya engel bir hâlinin bulunmaması kaydıyla...” şartı bulunduğu göre, hakimlik mesleğine engel durumların bulunmaması da üyeliğin olumsuz şartı olarak değerlendirilebilir. Hakimlik mesleğine alınmaya engel durumlar 2802 sayılı

Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 8. maddesinde belirtilmiştir.

Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 8. maddesine göre hakimin,

- a) Türk vatandaşı olmaması,
- b) Kamu haklarından yasaklı olması,
- c) Askerlik hizmetini yerine getirmemiş, erteletmemiş veya yedeğe geçirilmemiş olması
- d) Hâkimlik ve savcılık görevlerini sürekli olarak yurdun her yerinde yapmasına engel olabilecek vücut ve akıl hastalığı veya engelliliği, alı-şılmışın dışında çevrenin yadırgayacağı şekilde konuşma ve organları-nın hareketini kontrol zorluğu çekmek gibi engeli bulunması,
- e) Taksirli suçlar hariç olmak üzere, üç aydan fazla hapis veya affa uğ-ramış olsa bile Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla zimmet, ih-tilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref ve haysiyet kırıcı bir suçtan veya kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından dolayı hükümlü bulunmamak veya bu suçlardan veya taksirli suçlar hariç olmak üzere üç aydan fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir fiilden dolayı soruşturma veya kovuşturma altında olması
- f) Hâkimlik ve savcılık mesleğine yakışmayacak tutum ve davranışlarda bulunulması hakimlik mesleğine engel halleri teşkil etmektedir.

Görüldüğü üzere mahkeme üyesi olarak seçilebilmek için öncelikle do-ğal bir gereklilik olarak hakimlik mesleğini icra etmeye engel bir durumun bulunmaması, daha sonra belli bir yaşta olma ve belli görevlerde bulunma şartları aranmakta, bunun dışında herhangi bir şart aranmamaktadır.

Doktrinde, Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilme şartlarında yalnızca yaş ve görevle yetinilmesi³⁴, akademisyenlerin mali olarak tatmin edilme-mek ve karşılaştırmalı hukuktaki örneklerin aksine üniversitedeki görev-lerinden ayrılmak zorunda bırakılmak suretiyle Anayasa Mahkemesi'nin dışına itilmesi³⁵, hukukçu olmayan kişilerin mahkeme üyesi olabilmesi ve hatta üyelerin çoğunluğunun hukukçu olmaması ihtimalini bünyesinde barındıran bir sistem kurulmuş olması³⁶, yargıç³⁷ kökenli bir Anayasa Mahkemesi yapısı oluşturulması³⁸, üyelerin anayasa hukukunda yeterli derinlikte bilgi sahibi olmamaları³⁹ gibi çok çeşitli yönlerden eleştirilmiştir.

Gözler, mevcut sistemin ortaya çıkardığı Anayasa Mahkemesi üye pro-filini eserinde *"taşrada doğmuş, hukuk fakültesini bitirdikten sonra yirmi*

küsur yıl ülkenin dört bir köşesinde hakim olarak çalışmış, daha sonra bir yüksek mahkemeye üye seçilmiş, burada 10 küsur yıl görev yaptıktan sonra da emekliye ayrılacak olan 60 yaşlarında biri. Anayasa Mahkemesi tipik üyesi yabancı dil bilmez; anayasa hukuku alanında akademik bir unvana sahip değildir; bu alanda bir kitap veya makale de yayınlamamıştır. Kanımızca böyle üyelere oluşmuş bir mahkemenin, kanunların anayasaya uygunluğu gibi fevkalade sofistike tartışmalar gerektiren çetin bir alanda isabetli kararlar verebileceğini beklemek gerçekçi değildir⁴⁰” şeklinde tespit etmiş ve bu profilin karşılaştırmalı hukuktaki örneklerle uyuşmadığını ifade etmiştir.⁴¹

Anayasa Mahkemesi'nin mevcut üyelerini çeşitli açılardan değerlendirerek üye profilinin çıkartılmasında fayda bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi Başkanı Zühtü Arslan, anayasa hukuku alanında profesörlük ünvanı bulunan bir hukukçudur. Anayasa Mahkemesi başkanlığı için uygun bir profil arz etmektedir. Bununla birlikte üye profili için benzer bir tespitte bulunmak mümkün değildir.

Öncelikle mahkemenin başkan ve üyeleri arasında hiç kadın bulunmadığı dikkati çekmektedir. Daha da önemlisi 17 üyeden yalnızca 10 tanesi hukuk eğitimi görmüştür. 7 üye uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi ve maliye gibi alanlarda eğitim görmüştür. 17 üyeden yalnızca 5 tanesinin akademik ünvanı vardır ki, bu ünvanlardan Prof. Dr. Zühtü Arslan'ınki hariç hiçbiri anayasa hukuku alanında değildir ve yalnızca biri hukuk alanındadır.

Bütün bu veriler ışığında Anayasa Mahkemesi'nin mevcut yapısının anayasa hukuku bilgisi bakımından son derece zayıf kaldığı, yapılan eleştirilerin haklı olduğu ve mevcut sistemin sakıncalarının kağıt üzerinde kalmayarak uygulamaya da yansıdığı görülmektedir.⁴²

Nihayet, Anayasa Mahkemesi, üyelik için önerilen kişilerin üyelik şartlarını taşıyıp taşımadığını incelemek konusunda kendini yetkili görmektedir.⁴³

1.2.3.3. Üyeliğe Seçilme

Anayasa Mahkemesi üyelerinin hangi esaslara göre ve hangi makamlar tarafından seçileceği demokratik bir hukuk düzeninin kurulabilmesi açısından önem arz eden bir husustur. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin hakkıyla uygulanabilmesi için Anayasa Mahkemesi'nin yasama veya yürütme organının kontrolü altına girmemesi gerektiği gibi, kanunların Anayasa'ya uygunluğunu denetleyen ve negatif bir kanun koyucu gibi davranan Anayasa

Mahkemesi'nin halk nezdinde meşruluğa kavuşturulması da gerekir.⁴⁴ Bunun yanında⁴⁵ Anayasa Mahkemesi'nin yasama organının çalışmasını engelleyecek ölçüde, parlamento üstü bir güç hâline getirilmesinin de önüne geçilmesi gerekmektedir.⁴⁶ Her iki amaca da ulaşabilmek için Türkiye'de çeşitli sistemler denendiği gibi, Avrupa'da da farklı usullere yer verilmektedir.

Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde üç farklı sistemin uygulandığı görülmektedir. Bunlar seçim sistemi, atama sistemi ve karma sistem olarak sayılabilir.

Seçim sistemi, Anayasa Mahkemesi üyelerinin millet meclisleri tarafından seçildiği sistemdir.⁴⁷ Günümüzde İsviçre, Almanya, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerde seçim sistemi uygulanmaktadır.

Atama sistemi, Anayasa Mahkemesi üyelerinin, anayasa veya ilgili yasa da gösterilen kişilerin iradesine bırakılarak seçilmesidir. Bu kişiler devlet başkanı olabileceği gibi, yasama yürütme ve yargı organı içinde de yer alabilir. Burada atama sistemi olarak ifade edilen husus, Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminin, bir veya birkaç kişinin iradesine bırakılmış olmasıdır.⁴⁸

Karma sistem, hem seçme hem de atama usullerinin birlikte uygulandığı sisteme verilen isimdir. Avrupa'nın genelinde geçerli olan bu sistem Avusturya, Belçika, Bulgaristan, İtalya, Romanya gibi ülkelerde uygulanmaktadır.⁴⁹

1.2.3.3.1. Türkiye'de Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Seçimi

Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimi konusunda Türk hukukunun üç farklı dönem geçirdiği söylenebilir. İlk dönem olan 1961 Anayasası ile getirilen hükümler 1982 Anayasası ile değiştirilmiş ve 2010 yılına kadar uygulanmıştır. 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi'nin yapısı yeniden değiştirilmiştir.

1.2.3.3.1.1. 1961 Anayasası Döneminde Üyelerin Seçimi

Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimi 1961 Anayasasınının 145. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili hüküm şu şekildedir:

"Anayasa Mahkemesi, onbeş asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Asıl üyelerden dördü Yargıtay, üçü Danıştay Genel kurullarınca kendi Başkan ve üleriyle Cumhuriyet Başsavcısı ve Başkanun sözcüsü arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir üye Sayıştay Genel Kurulunca kendi Başkan ve üyeleri arasından aynı usulle seçilir. Millet Meclisi

üç, Cumhuriyet Senatosu iki üye seçer. Cumhurbaşkanı da iki üye seçilir. Cumhurbaşkanı, bu üyelere birini, Askeri Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla göstereceği üç aday arasından seçer. Yasama Meclisleri bu seçimleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla yaparlar. Yasama Meclislerinde yapılacak seçimlerde, adaylığa başvurma ve seçim esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve salt çoğunlukla, dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer; yeniden seçilmek caizdir.

Anayasa Mahkemesine asıl veya yedek üye olabilmek için, kırk yaşını doldurmuş bulunmak ve Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay veya Sayıştay da Başkanlık, üyelik, Başsavcılık, Başkanun sözcülüğü veya üniversitelerde hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarında en az beş yıl öğretim üyeliği veya onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesine, Yargıtay iki, Danıştay ile Yasama Meclislerinin her biri birer yedek üye seçerler. Yedek üyelerin seçiminde de, asılların seçimindeki usul uygulanır. Anayasa Mahkemesi üyeleri, resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.”

Hükümden anlaşılacağı üzere 1961 Anayasası döneminde asil-yedek üye ayrımı söz konusu olup, mahkemenin 15 asil üyesi bulunmaktadır. 15 asil üyeden 8'i yargı organı içinden ve yine yargı organı tarafından seçilmektedir. Bunun dışında yasama organı olan TBMM ve Senato toplam 5 üye, yürütme organı olan Cumhurbaşkanı ise 2 üye seçmektedir.

Yedek üyelerin seçiminde ise yargı organının 3, yasama organının 2 üyeyi seçme yetkisinin bulunduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, 1961 Anayasası döneminde yasama, yürütme ve yargı organlarının tümünün Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunda söz sahibi olduğu, demokratik bir sistemin varlığından söz edilebilir.⁵⁰ Bununla birlikte üye seçiminde yargı organına ağırlık verildiği dikkatlerden kaçmaması gereken bir husustur.⁵¹

1.2.3.3.1.2. 2010 Değişikliği Öncesi Üyelerin Seçimi

2010 değişikliği öncesinde Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimi 1982 Anayasasının 146. maddesinde şöyle düzenlenmekteydi: “Anayasa Mahkemesi onbir asıl ve dört yedek üyeden kurulur.”

“Cumhurbaşkanı, iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahke-

mesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinde göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçer.”

“Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.”

Hükümden anlaşılacağı üzere 1961 Anayasasındaki asıl-yedek üye ayırımı 1982 Anayasasında da benimsenmiş, üye sayısı ise yirmiden on beşe düşürülmüştür. Üyelerin seçimindeki usul ve üyeleri seçen makamlar ise önemli değişikliklere maruz kalmıştır. Öncelikle üyelerin tümünün Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi usulü benimsenmiş, bu üyelerin ise 7 tanesinin yüksek yargı organları, 1 tanesinin YÖK tarafından belirlenen adaylar arasından, 3 tanesinin ise doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından seçileceği belirtilmiştir.⁵² Hükümün bu hâliyle, demokratik teamüller ile bağdaştığını savunmak güçtür.

Her şeyden önce, bütün üyelerin nihai seçiminin aynı kişiye bırakılması, bu kişinin her ne kadar Anayasa'nın 101. maddesi uyarınca tarafsız olacağı öngörülse dahi, Türkiye geleneğinde Cumhurbaşkanı'nın genellikle önceden bir siyasi partinin mensubu oldukları düşünüldüğünde taraflı davranmalarının muhtemel olacağı hususu da göz önüne alındığında, yürütmenin yasama üzerinde tahakküm kurabilmesine⁵³ ve yargının siyasallaştırılmasına kapı açmaktadır.⁵⁴

1961 Anayasasında yasama organı da Anayasa Mahkemesi'nde üye seçebilmekte iken, 1982 Anayasası döneminde yasama organının bu yetkisinin tümüyle ortadan kaldırılması da eleştirilen bir husustur.⁵⁵ Bu düzenleme ile hem Anayasa Mahkemesi'nin halk nezdindeki meşruluğuna zarar verilmekte hem de yasama organı⁵⁶ ile yargı organı arasındaki gerilim⁵⁷ arttırılmaktadır.⁵⁸

1.2.3.3.1.3. 2010 Değişikliği Sonrası Üyelerin Seçimi

2010 değişikliği ile Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimi Anayasa'nın 146. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “Anayasa Mahkemesi onyedii üyeden kurulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kuru-

lunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, (...) en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde (...) en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.”

Hükümden anlaşılacağı üzere, 2010 değişikliği ile öncelikle yukarıda değindiğimiz eleştirilere konu olan asil üye-yedek üye ayrımı ortadan kaldırılmış ve Anayasa Mahkemesi'nin 17 asil üyeden meydana geleceği hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte, yine eleştirilere konu olan yasama organının Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde rol almaması hususu da ele alınarak 17 üyeden 3 tanesinin TBMM tarafından seçileceği hüküm altına alınmıştır.

1982 Anayasasının ilk düzenlemesine kıyasla daha demokratik olduğu tartışılmaz olmakla birlikte, 2010 değişikliği ile getirilen düzenlemenin de demokratik bir Anayasa Mahkemesi oluşturmaktan çok uzak olduğu belirtilmesi zorunlu olan bir husustur. Üyelerin tamamına yakını Cumhurbaşkanı tarafından seçilmeye devam etmektedir, Türkiye’de “partili Cumhurbaşkanı” sisteminin tartışılmaya başladığı bugünlerde bu husus daha da ciddi bir sorun hâline gelmiştir. Yasama organının, üye seçim sürecine dahil edilmesi olumlu bir adım olmakla birlikte, etkisi sembolik düzeyde

kalmıştır.⁵⁹ Esasen bir yargı organı olan Anayasa Mahkemesi'nin hiçbir üyesinin doğrudan yargı organı tarafından seçilemiyor olmasının izahı ise oldukça güçtür.

Bilindiği üzere Türkiye'de Anayasa değişikliği yapmak üzere çalışmalar halen devam etmektedir. Bu çalışmalar kapsamında 10.12.2016 tarihinde TBMM Anayasa Komisyonu'na bir kanun teklifi verilmiş olup, bu kanun teklifinde Anayasa Mahkemesi'nin yapısına ilişkin bir değişiklik de öngörülmektedir.

Kanun teklifinin 19. maddesinin D bendi uyarınca, Anayasa Mahkemesi'nin üye sayısı on yediden on beşe düşürülmektedir. Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (her iki mahkemenin de aynı anayasa değişikliği ile kaldırılması öngörülmüştür) üyeleri arasından üye seçilmesi usulüne de bu değişiklikte son verilmektedir. Bu üyelerin, kanun teklifinin 20. maddesinin D bendi uyarınca eklenmesi öngörülen geçici madde uyarınca herhangi bir nedenle görevlerinden ayrılana kadar Anayasa Mahkemesi üyelikleri sürecektir. Bir başka deyişle Anayasa Mahkemesi bu iki üye görevden ayrılana dek 17 (ya da 16) üyeden oluşacak, her iki üye de görevden ayrıldığında 15 üye ile varlığını sürdürecektir.⁶⁰

Kanatımızca bu değişiklik Anayasa Mahkemesi'nin yapısında bir değişikliğe yol açma amacına matuf bir değişiklik değil, askeri yargının ve askeri yüksek mahkemelerin ortadan kaldırılmasının doğal ve zorunlu bir sonucudur. Anayasa koyucu, bu koltuklara başka üyeler ihdas etmek yerine koltukları tümüyle ortadan kaldırmayı seçmiştir.

İlginç bir veri olarak, bu çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla Anayasa Mahkemesi'nin üye kompozisyonu dikkate alındığında Askeri Yargıtay ve AYİM kontenjanından seçilen her iki üyenin bugün görevden ayrılmış olmaları hâlinde Anayasa Mahkemesi'nin 15 üyesinden yalnızca 8 tanesi hukukçu olacaktır. Hakim kökenli iki üyeliğin ortadan kaldırılması, başlı başına sorunlu bir düzenleme olmasa dahi, üye şartlarındaki önemli sorunları daha da belirgin hâle getirmiştir.

1.2.3.3.2. Karşılaştırmalı Hukukta Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Seçimi

Avrupa sistemini benimsemiş, yani merkezileşmiş bir Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasını öngören ülkelerde Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde farklı usullerin takip edildiği görülmektedir.

Fransa'da anayasa yargısı görevini Anayasa Konseyi yürütür. Fransız Anayasa Konseyi 9 yargıçtan oluşur. Cumhurbaşkanı, Millet Meclisi Başka-

nı ve Senato Başkanı'nın üçer yargıç atama yetkisi vardır. Anayasa Konseyi başkanını Cumhurbaşkanı atar. Eski Cumhurbaşkanı da mahkemenin doğal üyesidir.⁶¹

Avusturya'da Anayasa Mahkemesi 14 asil 6 yedek üyeden oluşmaktadır. Tüm üyeler Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bunun için federal hükümet Cumhurbaşkanı'na mahkeme başkanını, başkanvekilini, altı asil ve üç yedek üyeyi önerir. Cumhurbaşkanı 3 asil 2 yedek üyeyi Ulusal Konsey'in gösterdiği adaylar arasından, 3 asil 1 yedek üyeyi ise Federal Konsey'in gösterdiği üyeler arasından atamaktadır. Genellikle profesörler, yüksek yargıçlar, avukatlar ve yüksek yöneticiler Anayasa Mahkemesi üyeliğine atanırlar. Atanma için gerekli koşullar hukuk öğrenimi ve on yıllık mesleki tecrübedir.⁶²

İtalya'da Anayasa Mahkemesi⁶³ 15 üyeden oluşmaktadır. Bu üyelerin seçimi konusundaki yetki yargı erklerinin her birine eşit olarak paylaştırılmıştır. Bu itibarla Anayasa Mahkemesi, üçte biri Cumhurbaşkanı, üçte biri müşterek oturumla Parlatentonun ve üçte biri de adli ve idari yüksek mahkemelerce aday gösterilen on beş yargıçtan oluşur. Anayasa Mahkemesi yargıçları, bu mahkemelerden emekli olanlar da dahil olmak üzere, adli ve idari yüksek mahkemelerin yargıçlarından, üniversite hukuk profesörlerinden ve en az yirmi yıllık mesleki deneyimi olan avukatlardan seçilir.⁶⁴

İspanya'da Anayasa Mahkemesi Kral tarafından atanan on iki üyeden oluşur. Bunlardan dördünü üyelerinin beşte üç çoğunluğuyla Kongre, dördünü aynı çoğunlukla Senato aday gösterir, ikisi Hükümet tarafından ve ikisi de Hâkimler Yüksek Kurulu tarafından aday gösterilir. Anayasa mahkemesi üyeleri, tamamı en az on beş yıllık mesleki deneyime sahip Hâkimler, üniversite profesörleri, Savcılar, kamu görevlileri ve avukatlar arasından atanır.⁶⁵

Almanya'da Federal Anayasa Mahkemesi, Federal yargıçlar ve diğer üyelerden oluşur. Federal Anayasa Mahkemesi üyelerinin yarısı Federal Meclis, diğer yarısı da Federal Konsey tarafından seçilir. Üyeler, Federal Meclise, Federal Konseye, Federal Hükümete veya bir eyaletin buna benzer organlarına üye olmaz.⁶⁶

Macaristan'da Anayasa Mahkemesi'nin 15 üyesi bulunmaktadır. Bu üyelerin tamamı meclis tarafından seçilmektedir. Üyelerin görev süresi 9 yıl olup, yeniden seçilmeleri mümkündür. Üye adayları siyasi partiler tarafından önerilmekte olup, mahkeme üyesi olabilmek için hukuk eğitimi almış ve 45 yaşını doldurmuş olmak zorunludur.⁶⁷

Kore'de Anayasa Mahkemesi'nin 9 üyesi bulunmaktadır. Bu kişilerin üçü yüksek mahkemeler tarafından, üçü millet meclisi tarafından, üçü devlet başkanınca gösterilen adaylar arasından seçilir ve üyelerin tamamı devlet başkanı tarafından atanır. Görev süreleri 6 yıldır. Üyeliğe seçilebilmek için 40 yaşını doldurmuş olmak ve Kore Anayasasında anılan görevlerde en az 15 yıl görev yapmış olmak zorunludur.⁶⁸

1.2.3.4. Üyelik Süresi ve Teminatı

Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev sürelerinin makul ve amaca uygun bir biçimde tespit edilmesi önemlidir zira görev sürelerinin çok kısa veya çok uzun olması bazı sorunlara yol açabilir.⁶⁹ Görev sürelerinin çok kısa olması, üyelerin birikimi ve deneyimlerinden yeteri kadar yararlanılamamasına, çok seçimin olmasına ve kararlarda sürekliliğin artmasına neden olabilir. Görev süresinin çok uzun olması ise mahkeme sürekli aynı üyelerle teşekkül edeceği için mahkemenin topluma ayak uyduramaması riskini doğurmaktadır.⁷⁰

Karşılaştırmalı hukuk verileri incelendiğinde Avrupa ülkelerinin büyük bir kısmı, Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresini sınırlandırdığı anlaşılmaktadır. Üyelerin görev süresi; Estonya'da 5, Kore ve Portekiz'de 6, Polonya'da 8, Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Slovenya, Fransa, İtalya ve İspanya'da 9, Çek Cumhuriyeti ve Ukrayna'da 10, Almanya'da ise 12 yıl olarak sınırlandırılmıştır.⁷¹

Anayasa Mahkemesi üyelerinin üyelik süresi Anayasa'nın 147. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre Anayasa Mahkemesi üyeleri on iki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmış beş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Hemen belirtmek gerekir ki üyelik süresinin sınırlandırılmasına ilişkin bu hüküm, Anayasaya 2010 değişikliği ile eklenmişti. Bu değişiklikten önce Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev sürelerine ilişkin bir hüküm bulunmamaktaydı. Keza 1961 Anayasasında da benzer bir hüküm yer almıyordu. Bununla birlikte üyeliğe seçilebilmek için 40 yaşında olma koşulu ve 65 yaşında emekli olma şartlarının varlığı dikkate alındığında bir üyenin 25 yıl boyunca görev yapması mümkündü.⁷² Bu kadar uzun bir üyelik süresinin öngörülmesi doktrinde eleştirilmiş olup⁷³ 2010 değişikliği ile bu sorun ele alınarak görev süresi 12 yıl ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca bir kimsenin iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemeyeceği de hükme eklenmiş ve üye yapısının sürekli bir değişim içinde olması sağlanmıştır.⁷⁴

6216 sayılı kanunun 10. maddesinin 2. fıkrasında Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev teminatı düzenlenmiştir. İlgili hükme göre Anayasa Mahkemesi başkanı ve üyeleri azlolunamaz; kendileri istemedikçe görev süreleri dolmadan veya altmış beş yaşından önce emekliye sevk edilemezler.

Anayasa Mahkemesi başkan ve üyelerinin daha güvenceli bir konuma gelebilmesini tesis etmek amacıyla cezai ve hukuki sorumluluklarına ilişkin çeşitli düzenlemeler de yapılmıştır. Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarda suçüstü hâli hariç Başkan ve üyelerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri iddia edilen suçları, kişisel suçları ve disiplin eylemleri için soruşturma açılması Genel Kurulun kararına bağlıdır.

Başkan ve üyelerin ağır ceza mahkemesinin görevine giren kişisel suçlarla ilgili suçüstü hâli dışındaki görevden doğan veya görev sırasında işlendiği iddia edilen suçlar ile kişisel suçları bakımından mahkeme bünyesinde bir Soruşturma Kurulu oluşturulur (6216 sayılı kanun m. 16/5). Soruşturma Kurulu soruşturmayı tamamladıktan sonra kamu davasının açılmasına gerek görmezse kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verir. Kurul, kamu davası açılmasını gerekli görürse düzenleyeceği iddianameyi ve dosyayı görevleriyle ilgili suçlarda Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapma üzere Anayasa Mahkemesine, kişisel suçlarda ise Yargıtay Ceza Genel Kuruluna tevdi olunmak üzere Başkanlığa gönderir (m. 17/4).

Hiç şüphesiz bu hüküm Anayasa Mahkemesi üyelerinin hiçbir durumda görev süresi olmadan görevlerinin sona ermeyeceği anlamına gelmemektedir. Üyeliğin hangi durumlarda sona ereceği Anayasa ve kanunlarda ele alınmış olup bu hususa aşağıda değinilecektir.

1.2.3.5. Üyeliğin Sona Ermesi

Anayasa Mahkemesi üyeliğinin hangi durumlarda sona ereceği Anayasa'nın 147. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. İlgili hükme göre Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hakimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesini hâlinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması hâlinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

6216 sayılı kanunun 11. maddesinde bu hüküm detaylandırılarak Hâkimler ve Savcılar Kanununa göre hâkimlik ve savcılık mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı kesin hüküm giyilmesi⁷⁵ veya Türk vatandaşlığının kaybedilmesi hâlinde kendiliğinden; görevin sağlık baki-

mından yerine getirilemeyeceğinin sağlık kurulu raporuyla kesin olarak anlaşılması hâlinde Mahkeme üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararıyla ya da 19 uncu maddeye göre Genel Kurulun kararıyla üyelikten çekilmeye davet edilme cezası verilen üyenin kendiliğinden çekilmesi veya istifa etmiş sayılması hâllerinde sona erer, şeklinde düzenleme yapılmıştır.

Üyelikten çekilmeye davet cezası ise 6216 sayılı kanununun 19. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili hükme göre başkan ve üyelerin, asli görevleri dışında resmî veya özel bir görev almaları ya da yaptıkları yeminle veya üyeliğin vakar ve şerefi ile bağdaşmayan⁷⁶, hizmetin aksamasına yol açan hâl ve hareketlerinin sabit görülmesi hâlinde, eylemin niteliğine göre, uyarma, kınama ya da üyelikten çekilmeye davet edilme cezalarından birisine karar verilir. Üyelikten çekilmeye davet edilme cezasına karar verilebilmesi için Genel Kurulun üçte iki oy çokluğu aranır. Hakkında üyelikten çekilmeye davet cezası verilen üye, tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde buna uymazsa istifa etmiş sayılır ve bu süre içinde izinli kabul edilir.

Başkan ve üyeler 65 yaşına geldiklerinde görevleri kendiliğinden sona erer. Başkan ve üyeler bu tarihten önce yazılı olarak emekliliklerini isteyebilecekleri gibi, müddet ve kabule bağlı olmaksızın görevlerinden çekilebilmeleri de mümkündür.

1.2.3.6. Üyelerin Yükümlülükleri

Anayasa Mahkemesi üyelerinin genel tavır ve davranışlarını düzenleyen hüküm 6216 sayılı kanununun 15. maddesinde yer almaktadır. İlgili hükme göre Anayasa Mahkemesi üyeleri Hâkimlik mesleğinin vakar ve şerefine uygun hareket etmek zorundadırlar; görevleriyle bağdaşmayan herhangi bir faaliyette bulunamazlar. Geçerli bir mazeretleri olmadıkça oturlara katılırlar. Mahkemede görüşülmekte olan konularda görüş ve düşüncelerini açıklayamazlar. Oturumun ve oylamanın gizliliğini muhafaza ederler. Oylamalarda çekimser oy kullanamazlar. Görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar; davet olundukları ulusal ve uluslararası kongre, konferans ve benzeri bilimsel toplantılara Başkanın izniyle katılabilirler. Sportif, sosyal ve kültürel amaçlı derneklerde yönetim ve denetim kurullarında görev almamak koşuluyla üyelik hâli görev olarak nitelendirilemez.

Hükümden anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesi üyeleri de tipik birer hakim gibi değerlendirilerek sosyal hayatlarında ve mahkeme düzeni içinde benzer kurallara tabi kılınmışlardır. Hakimlik mesleğinin şeref ve vakarına uygun davranma kıstası bakımından da, görevle bağdaşmayan işlerin tespitinde de Hakimler ve Savcılar Kanunu'ndaki düzenlemeler esas alınacaktır.

Hakimler ve Savcılar Kanunu'nda hakimlik mesleğiyle bağdaşmayan mesleklerin sayılması yerine, hakimlik mesleğiyle bağdaşabilecek işler sayılmış ve bunun dışındaki bütün görevler ve kazanç getirici bütün faaliyetler yasaklanmıştır. Hakimlerin yapabileceği işler ise kanunun 48. maddesinde bilimsel araştırma ve yayınlarda bulunabilme, davet edildikleri veya yetkili makamlarınca görevlendirildikleri, ulusal ve uluslararası kurul, kongre, konferans ve benzeri bilimsel toplantılarla meslekleri ile ilgili diğer toplantılara, görevlerini aksatmamak koşulu ile katılabilme ve adalet bakanının izin vermesi koşuluyla adalet yüksekokulları ile hizmet öncesi, hizmet içi ve bir üst göreve hazırlama kurslarında meslek ile ilgili konularda ders ve konferans verebilme olarak sayılmıştır.

Hakimlerin kendilerine yüklenen bu yükümlülükleri yerine getirmemesi ve bilhassa hakimlik mesleğinin şeref ve vakarına aykırı davranışları dolayısıyla haklarında 6216 sayılı kanunun 18. maddesi uyarınca disiplin soruşturması başlatılabilir.

2. BÖLÜM: ANAYASA MAHKEMESİ'NİN İNCELEME VE YARGILAMA USULLERİ

2.1. Anayasa Mahkemesinin Görevleri

2.1.1. Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Denetlenmesi

Anayasa Mahkemesi, ek görevleri de bulunmakla birlikte, esasen kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi ile görevlidir. Mahkeme, bu denetimi soyut norm denetimi, somut norm denetimi ve bireysel başvuru yoluyla denetim olmak üzere üç farklı şekilde yapabilir.⁷⁷

Soyut norm denetimi ya da iptal davası yolu, anayasa tarafından öngörülen bazı organların, yasama organı tarafından kabul edilen bir kanuna karşı doğrudan doğruya anayasa mahkemesine başvurulması olarak tanımlanmaktadır.⁷⁸ İptal davasına konu olan anayasaya aykırılık şekil bakımından söz konusu olabileceği gibi esas bakımından da söz konusu olabilir.⁷⁹

Bu denetim biçimine soyut norm denetimi denilmesinin sebebi, aleyhine anayasa mahkemesine başvuru kanunun henüz somut olarak uygulanmaya başlanmamış ve yeni kabul edilmiş olmasıdır.

Türk hukukunda iptal davası açabilecek kişiler ve dava açma süresi Anayasa'nın 150 ve 151. maddelerinde düzenlenmiştir. İlgili hükme göre kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve

esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve ana muhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. İktidarda birden fazla siyasi partinin bulunması hâlinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan parti kullanır.

Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmünde kararname veya içtüzüğün Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

İptal davası karşılaştırmalı hukuk bağlamında incelendiğinde, davanın diğer ülkelerde de benzer sürelerle tabi kılındığı anlaşılmaktadır. İtalya’da dava açma süresi 30 gün, İspanya’da 90 gündür. Almanya ve Avusturya’da ise süre sınırlaması yoktur.⁸⁰

Somut norm denetimi ya da itiraz yolu, bir davada uygulanacak olan hukuk normunun, taraflardan birinin anayasaya aykırı olduğu iddiası üzerine, yetkili makam tarafından anayasaya uygun olup olmadığının denetlenmesidir.⁸¹ Somut norm denetimi, soyut norm denetiminin aksine belli bir süreye tabi olmayıp, kanunun anayasaya aykırılığı bu şekilde her zaman öne sürülebilir.⁸² 1961 Anayasasının aksine 1982 Anayasasında yapılan düzenleme itiraz yoluna başvurulduğunda da mahkeme tarafından herkes için bağlayıcı bir iptal kararı verileceği şeklindedir. Bu itibarla verilen kararlar açısından iptal yolu ve itiraz yolu arasında bir fark yoktur.⁸³

Merkezileşmiş anayasa yargısını benimseyen ülkelerde temel hakları ihlal edilen bireyler Anayasa Mahkemesi’ne başvurarak bu aykırılığın giderilmesini isteyebilirler ki bu kurum anayasa şikayeti olarak adlandırılır.⁸⁴ Anayasa şikayeti, Almanya, Avusturya, İspanya, Macaristan, Polonya gibi birçok ülkenin anayasa yargısında kabul edilmiş bir kurumdur.⁸⁵

Türkiye’de yakın zamana kadar bulunmayan bu başvuru yolu Anayasa’da 2010 yılında yapılan değişiklik ile ihdas edilmiş ve “bireysel başvuru” adı altında bu şikayetlerin Anayasa Mahkemesi’nce değerlendirileceği hüküm altına alınmıştır.

Anayasa’da yalnızca Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvuruları karara bağlayacağı belirtilmiş ve düzenleme yapılması kanuna bırakılmıştır (m. 148/5, geçici m. 18). Nitekim 6216 sayılı kanunun 45 ve devamı maddelerinde bireysel başvuru kurumu ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir.

Bireysel başvuru yapılabilmesi için ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.

Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz.

Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren on beş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler.

Anayasa'da bazı normların Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemeyeceği düzenlenmiştir. Usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar (m. 90/5), olağanüstü hâllerle, sıkıyönetim ve savaş hâllerinde çıkarılan KHK'lar (m. 148) ve 174. maddede yer alan inkılap kanunları ile bazı parlamento kararları (TBMM İçtüzüğü, dokunulmazlığın kaldırılması ve üyeliğin düşürülmesi kararları hariç) Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemeyecektir.⁸⁶

2.1.2. Diğer Görevler

Anayasa mahkemeleri, kanunların anayasaya uygunluğunun yanında, çoğu kez farklı görevler de yüklenir. Bu görevler devletin yapısına, o ülkede Anayasa Mahkemesi'ne yüklenen hukuki değere ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin hangi esaslara göre uygulandığına göre değişmektedir. Doktrinde *Gözler*, bu görevleri 11 başlık altında toplamaktadır:

- 1- Federal devletlerde yetki uyuşmazlıkları hakkında karar vermek
- 2- Bölgesel devletlerde merkezi idare ile bölgeler arasındaki yetki uyuşmazlıkları hakkında karar vermek
- 3- Siyasi partilerin yasaklanmasına karar vermek
- 4- Cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanları görevleriyle ilgili suçlardan dolayı yargılamak
- 5- Parlamento üyeliğinin düşmesi kararlarını denetlemek
- 6- Yasama dokunulmazlığının kaldırılması kararlarını denetlemek
- 7- Seçim uyuşmazlıkları hakkında karar vermek
- 8- Devlet organları arasında uyuşmazlıklarda karar vermek
- 9- Temel hak ve hürriyetlerin düşürülmesine karar vermek
- 10- Yargı organları arasındaki görev uyuşmazlıklarını karara bağlamak

11- Devlet başkanının sağlık durumuna ilişkin karar vermek⁸⁷

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi'nin bu görevleri çoğu kez devleti meydana getiren erkler arasındaki çatışmaların giderilmesi, onlar arasında bir denge kurulması amacına hizmet etmektedir. Bu itibarla Anayasa Mahkemesi'nin erkler arasında bir denge unsuru olduğu, bir başka deyişle demokratik düzenin bir teminatını teşkil ettiği sonucuna ulaşmak mümkündür.⁸⁸

Türk hukukunda Anayasa Mahkemesi, kanunların anayasaya uygunluğunun denetimini yapmanın yanında;

Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar⁸⁹; Uyuşmazlık⁹⁰ Mahkemesi'nin başkanını seçer, siyasi partilerin gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunu denetler⁹¹ ve siyasi partilerin kapatma davalarına bakar.⁹²

Parlamento kararları kural olarak Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tabi değildir.⁹³ Bununla birlikte bu kuralın bazı istisnaları bulunmaktadır. TBMM İçtüzüğü, dokunulmazlığın kaldırılması kararı ve milletvekilliğinin düşmesi kararı Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenebilmektedir.⁹⁴ Bu durum doktrinde eleştirilmekte ve parlamento kararlarının da Anayasa Mahkemesi'nin denetiminin kapsamına girmesinin daha uygun olacağı görüşü savunulmuştur.⁹⁵

2.2. Anayasa Mahkemesi'nin Çalışma ve Yargılama Usulleri

Anayasa Mahkemesinin hangi fonksiyonu icra ettiği açıklandıktan sonra bu fonksiyonu nasıl icra edeceği, bir başka deyişle mahkemenin hangi usulde toplanacağı, karar alacağı ve kararlarının ne gibi etkiler doğuracağı da ortaya konulması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesinin çalışma ve yargılama usulleri Anayasa'da, 6216 sayılı kanunda ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nde düzenlenmiştir. Anayasa'da Anayasa Mahkemesi ayrıntılı olarak düzenlendiği için, kanun ve içtüzük hükümleri genellikle Anayasa hükmünün tekrarı mahiyetindedir.

Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul hâlinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on iki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, karar-

larını salt çoğunlukla alır. Bununla birlikte anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Bölümler ve bireysel başvuruları incelemek üzere kurulacak komisyonlar Anayasa'ya 2010 değişikliği ile eklenmiştir. Bu tarihten önce Anayasa Mahkemesi görev alanına giren bütün konularda başkan ve bütün üyelerin bulunduğu 'büyük kurul' ile karar verilmekteydi. Anayasa Mahkemesi'nin dinamizmini azaltan bu durumun ortadan kaldırılması ve bölüm sistemine geçilmesi isabetli olmuştur. Bunun yanında bölümlere ayrılma yargılama konularında önem ayırımına gidilebilmesini sağladığı için mahkemenin daha verimli çalışmasına da katkı sağlayacaktır.⁹⁶ Bununla birlikte daire sistemi belli sakıncaları da bünyesinde barındırmaktadır. Daireler arasındaki içtihat farklılıkları ve daireyi oluşturan üyelerin eğilimlerindeki farklılıklar nedeniyle bir dairenin vereceği kararın dava diğer dairede görülüyor olsa verilmeyeceği öne sürülebilir ve bu iddia anayasa yargısının meşruluğuna zarar verebilir.⁹⁷

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler.⁹⁸ Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir.⁹⁹ Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

6216 sayılı Kanun'un 43. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesi, davacının istemiyle bağlıdır ancak gerekçesiyle bağlı değildir. Başvuru, kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün sadece belirli madde veya hükümleri aleyhine yapılmış olup da, bu madde veya hükümlerin iptali kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün diğer bazı hükümlerinin veya tamamının uygulanamaması sonucunu doğuruyorsa, keyfiyeti gerekçesinde belirtmek şartıyla Mahkeme, uygulama kabiliyeti kalmayan

kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İctüzüğünün bahis konusu öteki hükümlerinin veya tümünün iptaline karar verebilir.¹⁰⁰

Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. Bunun anlamı, Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı gidilebilecek herhangi bir yargı yolunun bulunmamasıdır.¹⁰¹ Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İctüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun tasarısı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez. Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar. Ne yasama ne de yürütme organının Anayasa Mahkemesi kararlarını değiştirme ya da geciktirme yetkisi bulunmaktadır.¹⁰² Kararların, kural olarak, hüküm fıkraları bağlayıcı olmasına rağmen¹⁰³, çoğu kez gerekçeleri de yargı mercilerini etkilemektedir.¹⁰⁴ Bu durum, kesin ve son yargısal işlemin genel ve olağan etki ve sonuçları olmak bakımından, esasen anayasa yargısı fonksiyonunun gereği ve amacıdır.¹⁰⁵

Anayasa Mahkemesi'nin bir kanunun anayasaya aykırılığını değerlendirirken yahut iptal kararı verdikten sonra o yasanın yürürlüğünü durdurup durduramayacağı tartışma konusudur. Bu hususta Anayasa'da ve kanunlarda bir açıklık bulunmamaktadır. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi'nin bu husustaki güncel içtihadı "istem karara bağlanıp karar yürürlüğe girinceye kadar, uygulamadan doğacak giderilmesi güç ve olanaksız durumları önlemek için" yürütmenin durdurulması kararı alınabileceği şeklindedir.¹⁰⁶

Anayasanın yapmakla ya da düzenlemekle yükümlü kıldığı konularda yasama organının hareketsiz kalması, bir başka deyişle ihmalinin bulunduğu durumlarda bu ihmalin Anayasa Mahkemesi'nin denetimi kapsamın-

da kalıp kalmadığı da çeşitli hukuk sistemlerinde farklı şekilde düzenlenmiştir. İtalya, Almanya, Portekiz ve Macaristan gibi pek çok ülkede yasama organının ihmali Anayasa Mahkemesi'nin denetimi kapsamındadır.¹⁰⁷ Bununla birlikte Türkiye'de yasama organının ihmalinin mahkemenin denetim kapsamına girmediği kabul edilmektedir.¹⁰⁸

Anayasa Mahkemesi'nin yorumlu ret kararı verip veremeyeceği hususu da tartışma konusu olmuştur. Bazı yazarlara göre Anayasa Mahkemesi iptal ve ret kararları dışında bir "ara yol" olarak yorumlu ret kararı verebilir.¹⁰⁹ Buna karşılık diğer bir görüş, bütün kararlar kanunların ve anayasanın yorumlanması ile verildiğine göre "yorumlu ret" diye ayrıca bir karar statüsü bulunmadığı ve bütün ret kararlarının esasen birer yorumlu ret olduğundan hareketle böyle bir tartışmanın gereksiz olduğunu savunmaktadır.¹¹⁰

3. BÖLÜM: ANAYASA MAHKEMESİ'NCE YAPILAN YARGILAMALARDA ÖZEL DURUMLAR

3.1. Dava ve İşlere Katılmaya Engel Durumlar

Hakim tarafsız olmalıdır. Tarafsızlık hakimliğin olmazsa olmaz unsurlarından biri; bir temel ilke ve hak olarak düşünülmelidir.¹¹¹ Yargıcın tarafsız olması, onun görev yaparken hiç kimseyi kayırmamasını, kendisinin veya bir tarafın çıkarını gözetmemesini, duygularına kapılmamasını, kişisel görüşlerinin ve önyargılarının etkisi altında kalmaması anlamına gelmektedir.¹¹²

Diğer hakimler gibi Anayasa Mahkemesi üyelerinin de belli durumlarda tarafsızlıklarını ya da objektifliklerini korumalarının güç olduğu düşünüülerek belli durumlarda mahkeme üyelerinin dava ve işlere katılmasının yasaklandığı görülmektedir. Bu hususa ilişkin düzenlemeler 6216 sayılı kanunun 59. maddesinde yapılmıştır.

İlgili hükme göre başkan ve üyeler,

- Kendilerine ait olan veya kendilerini ilgilendiren dava ve işlere,
- Aralarında evlilik bağı kalkmış olsa bile eşinin, kan veya akrabalık yönünden üstsoy ve altsoyunun, dördüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan yönünden ve akrabalığı doğuran evlilik bağı kalkmış olsa bile üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) akrabalık yönünden civar hısımlarının veya aralarında evlatlık bağı bulunan kimselerin dava ve işlerine,
- Hâkim, savcı, hakem sıfatıyla bakmış veya tanık ya da bilirkişi olarak beyanda bulunmuş olduğu dava ve işlere
- İstişarî görüş ve düşüncesini ifade etmiş olduğu dava ve işlere bakamazlar.

Özetle, başkan ve üyelerin dava veya işe katılamayacağı durumlar, kendisinin veya bir yakınının dava ile ilişkisinin bulunduğu durumlar ve dava hakkında daha önceden görüş açıklamasında bulunduğu durumlar olarak iki grupta toplanabilir.¹¹³

3.2. Başkan ve Üyelerin Reddi ya da Çekinmesi

Başkan veya üyelerin davaya ya da işe katılamayacağı hâller düzenlenmiş olmakla birlikte, tarafsızlıklarına hâlel getirebilecek hâller bunlarla sınırlı değildir. Kaldı ki tarafsızlığa hâlel getirecek durumların kanunla tek tek sayılması da doğru bir çözüm olmayacaktır.¹¹⁴ Nitekim 6212 sayılı kanununun 60. maddesinde “başkan ve üyeler tarafsız hareket edemeyecekleri kanısını haklı kılan hâllerin olduğu iddiası ile red olunabilirler” denilerek başkan veya üyelerin tarafsızlığına hâlel getirecek her türlü hâlin ret sebebi olabileceği öngörülmüştür.

Başkan veya üyelerden birinin reddedilmesi hâlinde Genel Kurul ya da bölümlerde ilgili üye katılmaksızın ret konusu hakkında kesin karar verilir. Ret şahsidir. Genel Kurul ya da bölümlerin toplanmasına mani olacak sayıda üyenin reddine ilişkin talepler dinlenmez.

Ret dilekçesinde, ret sebeplerinin açıkça gösterilmesi ve delillerin birlikte bildirilmesi gereklidir. Bu şartları taşımayan dilekçeler reddolunur. Yemin delil teşkil etmez.

Ret talebinin kötü niyetle yapıldığının anlaşılması ve esas yönünden kabul edilmemesi hâlinde, talepte bulunanların her birine Mahkemece beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar disiplin para cezası verilir.

Başkan ve üyeler dava ve işlere katılmaya engel durumlar ya da ret sebeplerine dayanarak davaya veya işe bakmaktan çekinebilirler. Çekinme hâlinde, Genel Kurul çekinme talebinde bulunan Başkan veya üyenin de iştirakiyle konu hakkında kesin kararını verir. Ancak, çekinme talebinde bulunan üye oylamaya katılamaz.

3.3. Bilgi Ve Belge Verme Yükümlülüğü ile Devlet Sırrı Niteliğindeki Belgeler

Anayasa Mahkemesi, bir üst mahkeme olması ve çoğu kez devlet erklerinin en üst düzey temsilcilerinin yargılanmasında görev alması dolayısıyla bilgi ve belge isteme ile devlet sırrı niteliğindeki bilgilere ulaşma konusunda hukuk düzeni içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

Mahkeme, kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında yasa, yürütme, yargı organları, kamu idareleri, kamu görevlileri, bankalar ile diğer gerçek ve tüzel kişilerle doğrudan yazışmaya, bilgi ve belge is-

temeye, gerekli gördüğü her türlü belge, kayıt ve işlemi incelemeye, bilgi almak üzere her derece ve sınıftan kamu görevlileri ile ilgilileri çağırma, idare ve diğer tüzel kişilerden temsilci istemeye yetkilidir. Mahkemenin bu taleplerini belirtilen süre içinde yerine getirmeyenler hakkında genel hükümlere göre doğrudan soruşturma yapılır.

Mahkemenin bakmakla görevli olduğu dava ve işlerle ilgili bilgiler, Devlet sırrı olduğu gerekçesiyle Mahkemeye karşı gizli tutulamaz.

Tanıklık konusu bilgilerin Devlet sırrı niteliğini taşıması hâlinde tanık, Mahkeme tarafından stenograf ve zabıt kâtibî dahi olmaksızın dinlenir. Başkan daha sonra bu tanık açıklamalarından sadece bakılmakta olan davanın esasına etkili olan hususları tutanağa geçirir. Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine zarar verebilecek, anayasal düzen ve dış ilişkilerde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler Devlet sırrı sayılır.

SONUÇ

Anayasa Mahkemesi, Türk hukuk sisteminde, Avrupa ülkelerindeki izdüşümlerine benzer şekilde ayrıcalıklı bir konumda bulunmaktadır. Bir yüksek mahkeme olduğu genel olarak kabul edilmekle birlikte yargı organı içinde bulunup bulunmadığı tartışmalıdır. Bununla birlikte yargı görevi yapar, yasama ve yürütme organlarıyla da zaman zaman gerginlik boyutuna erişen sıkı bir ilişki içindedir. Kanunların Anayasa'ya uygunluğunu denetlediği gibi, erkler arasında denge kurar ve vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini korur.

Bu görevlerin yerine getirilebilmesi amacıyla kurulan Anayasa Mahkemesi, kuruluşundan itibaren pek çok değişiklik yaşamıştır. Bunlar arasında 1982 Anayasası'nın yapılması ve 2010 değişikliği önemli kırılma noktalarıdır. Bu süreçte yapılan değişikliklerin bir kısmı doktrinde olumlu karşılanmışken, bir kısmı eleştirilmiştir. Önümüzdeki günlerde gerçekleşmesi beklenen Anayasa değişikliği de Anayasa Mahkemesi'nin yapısında bir değişikliğe sebep olacaktır. Bu durum açıkça göstermektedir ki Türkiye'de oturmuş bir Anayasa Mahkemesi'nden söz etmek mümkün değildir.

Gerçekten de Anayasa Mahkemesi henüz 50 yıllık bir geçmişi olan ve anayasa şikayeti gibi temel bir fonksiyonu yeni kazandığı için devinim ve değişimleri hızlanan, genç ve dinamik bir kurumdur. Bu dinamizm hiç şüphe yok ki çeşitli sorunlara da gebe dir. Zaten kuvvetler dengesi içindeki yeri tartışmalı olan Anayasa Mahkemesi, yeni fonksiyonunu kullanırken

muhakkak yeni yetki tartışmalarını da peşinden sürükleyecektir. Nitekim daha şimdiden bu hususta tartışmalar başlamış görünmektedir.

Mahkemenin bu yeni düzene ayak uydurabilmesi için yeni bir yapıya büründürülmesi öngörülmüştür. Buna göre üye sayısı değiştirilmiş, üyelerin seçimlerine ilişkin değişiklikler yapılmış, asil-yedek üye ayrımı ortadan kaldırılmış ve daire sistemine geçilmiştir. Bunun yanında üyelik süreleriyle ilgili uzun süredir beklenen düzenleme de 2010 değişikliği ile gerçekleştirilmiştir.

Yapılan değişikliklere rağmen, Anayasa Mahkemesi'nin sıkça eleştirilen temel problemlerinin bir kısmı yerli yerinde durmaktadır. Üstelik yukarıda da değinildiği üzere Anayasa Mahkemesi'nin Türk hukuk sisteminde ontolojik sorunları da bulunmaktadır. Bu itibarla yakın gelecekte Anayasa Mahkemesi'nin yeni ve daha geniş kapsamlı birtakım değişiklikler geçireceğini öngörmek isabetli olacaktır.

1. DURAN, Lütfi (1984), **Türkiye'de Anayasa Yargısının İşlevi ve Konumu**, Anayasa Yargısı 1, (s. 57-87), s. 57.

2. Özüerman, Anayasa Mahkemesi'nin işlevinin anayasaya uygunluk ile sınırlı kalmadığını ve bunu aştiğini şu ifadelerle savunmaktadır: *"Bu çarpıtılmış tabloda anayasa yargısına düşen temel rol anayasayı sıkı sıkı sahiplenmek değil, anayasayla sınırlanan özgürlüklerin yargısal yorumla geliştirilmesidir."* ÖZÜERMAN, Tülay, **Türkiye'de Anayasa Yargısının Rolü ve Önemi**, Anayasa Yargısı 13, (s. 149-167), s. 166.

3. ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz **Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Anayasa Yargısı (Temel Hak ve Özgürlükler)**, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:24, Sayı: 3, (s. 27-46), s. 27.

4. GÖZLER, Kemal (2011), **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi**, Cilt:2, 1. Baskı, Bursa s. 698.

5. GÖZLER, s. 700.

6. ALİEFENDİOĞLU, Temel Hak ve Özgürlükler, s. 28, ULAŞ, Hakim Bülent, **Anayasa Mahkemesi Üyeliği**, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/9_13.pdf, s. 2.

7. *"Bu nedenle mahkeme Anayasa'nın bekçisi olarak her zaman vardır ve geleneksel anayasallık güçlerinin dışında ve üstünde, Cumhurbaşkanının yanında, fakat ondan daha fazla siyasal kirlenmeden arındırılmış bir halde ideal bir kaide üzerine konulmuştur. Cumhurbaşkanına bırakılmış olan siyasal eşgüdüm yanında salt hukuksal bir eşgüdüm fonksiyonuna ilişkin yetkileri nedeniyle de tarafsızlığı vurgulanmış olmaktadır."* ÖZAY, İlhan, **Anayasa Mahkemeleri (ya da Yargısının) Meşruiyeti (Meşruiyet)**, Anayasa Yargısı 9, Ankara, Yıl: 1993 (s. 67-73), s. 69.

8. ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz (1996), **Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi**, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 45.

9. ORTAY, Seda (2006), **Türk Anayasa Mahkemesi'nin İşleyişi ve Yeniden Yapılandırma Çalışmaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon s. 9.

10. GÖZLER, s. 740 vd.

11. GÖZLER, s. 741 vd.

12. BAYRAKTAR, Tuğba (2013), **Anayasa Mahkemesi'nin Çalışma ve Yargılama Usulleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya s. 8.

13. TUNÇ, Hasan/ BİLİR, Faruk/ YAVUZ, Bülent (2011), **Türk Anayasa Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Berikan Yayınevi, s. 327. Aynı yönde bk. HEKİMOĞLU, Mehmet Merdan, **Alman Hukuku Işığında Türk Anayasa Yargısının Hukuki Boyutları**, Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 69.

14. Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunun siyasi ve tarihi altyapısı hakkında detaylı bilgi için bkz. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 330 vd.

15. HAEDAR, Sami (2012), **Anayasa Mahkemesi ve Hukuk Devleti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara s. 24.

16. GÖZÜBÜYÜK, Şeref (2013), **Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, s. 283.

17. Karar gerekçesi şu şekildedir: "*Hakim, hüküm tesisinde esas tutulan mesele dolayısıyla inceleyeceği ve tatbik edeceği kanun hükmünü körü körüne otomatik ve mutlak bir itaat ve inkiyat (boyun eğme) haliyle uygulayacak değildir. Çünkü kaza (yargı) müesseselerinin esasını teşkil eyleyen muhakeme ve tahlil esasları böyle pasif bir duruma düşürülmesini önleyici ve hakimden böyle suursuz bir inkiyat (boyun eğme, itaat etme) beklenilmesini filhal (hemen, şu anda) abes kıldığı kadar, kanunu Anayasa kayıt altına almış ve kendisine muhalif kanun mevcudiyetini yüzüçüncü maddenin sarih (açık) hükmüyle nefyetmiştir (olumsuzlamıştır)...."* Karar için bk. TANÖR, Bülent, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, KYK Yayınları, 17. Baskı, İstanbul 2008, s. 356.

18. KURNAZ, A. Haluk (2006), Üye Seçimi ve Bireysel Başvuru ile Bazı Yetki ve Görevleri Açısından Anayasa Mahkemesi, *Yasama Dergisi*, Sayı:2, (s. 92-122), s. 94.

19. ÖZAY, İlhan (1995), **Yeni Bir Düzende Anayasa Mahkemesinin Kuruluş Görev ve Yetkileri ile Yargılama Usulleri(Yeni Bir Düzende)**, Sayı: 12, s. 45-50.

20. TUNÇ, Hasan (1995), **Anayasa Yargısında Yeni Oluşumlar: İşlevsel ve Kurumsal Açından Türk Anayasa Mahkemesi ile Macaristan ve Kore Anayasa Mahkemelerinin Karşılaştırılması**, Anayasa Yargısı 12, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayını, (s. 288-309), s. 289.

21. *Aliefendioğlu*, bu değişiklikleri dokuz başlık altında toplamıştır. Çalışmanın bütünlük arz etmesi bakımından bu başlıklara özet olarak yer verilmesinde fayda mütalaa edilmektedir:

i) Sıkıyönetim, savaş ve olağanüstü hallerde çıkarılacak KHKlar Anayasa Mahkemesi'nin denetiminin dışında bırakılmıştır.

ii) Anayasa değişikliklerine karşı biçim yönünden yapılacak denetim 'teklif ve oyların çoğunluğu ve ivedilikle görüşülmemesi' ile sınırlı tutulmuştur.

iii) Yasaların biçim denetimi 'son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılması' ile sınırlandırılmıştır.

iv) İşin esasına girerek verilen ret kararlarından sonra on yıl aynı yasa hükmüne karşı Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunulamayacaktır.

v) İptal davası açabilecek kişi ya da kişilerin sayısı azaltılmıştır.

vi) Anayasa Mahkemesi'nin bir kanun ya da KHK'yı iptal ederken yasa koyucu gibi hareket etmek suretiyle yeni bir uygulamaya yol açacak şekilde hüküm tesis edemeyeceği öngörülmüştür.

vii) Genel mahkemelerin belli durumlarda yapabildiği anayasaya uygunluk denetimi yetkisi ortadan kaldırılmıştır.

viii) Anayasa Mahkemesi'nin olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı karar verme yetkisi ortadan kaldırılmıştır.

xi) 90 gün olan iptal davası açma süresi 60 güne indirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 74-75, ayrıca bkz. GÖZÜBÜYÜK, s. 283.

22. ULAŞ, s. 2.

23. GÖZÜBÜYÜK, s. 284.

24. ÖZAY, İlhan, **Yasama-Yürütme ve Yargı İlişkileri Açısından Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi**, *Anayasa Yargısı Dergisi (Yasama-Yürütme)*, Cilt:13, s. 31-39

25. ERDOĞAN, Mustafa (2011), **Anayasa Hukuku**, 7. Baskı, Ankara: Orion Kitabevi, s. 307.

26. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 212, BAYRAKTAR, s. 52.

27. HEKİMOĞLU, s. 67.

28. <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/uyeler/baskanvekilleri.html>

29. BAYRAKTAR, s. 65.

30. Yapılanmanın şematik gösterimi için bk. <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mahkeme-hakkında/yapisivegorevleri/genelsekreterlik/yapisivegorevleri.html>, E.T: 19.10.2016.

31. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 214, ULAŞ, s. 1, NACAR, Aslı, **Anayasa Mahkemesi**

Üyeliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 33.

32. Özay, İtalyan hukukçuların Anayasa Mahkemesi'ni yasama ve yargı organları arasında "rahatsız bir üçüncü" olarak tanımladığını ifade etmektedir. bk. ÖZAY, İlhan, **Yasama-Yürütme**, s. 31. *Tunç*, Anayasa Mahkemesi'nin genel yargı örgütü dışında kalan bir mahkeme olduğu görüşünü savunmaktadır. bk. TUNÇ, s. 289. Duran da benzer bir görüşü savunmaktadır. bk. DURAN, s. 76.

33. *"Mahkememizin geçmişi, böyle bir ayırım yapılmamış olması halinin daha doğru ve yerinde sayılacağını düşündürür gibidir. Nitekim üyeler arasında yasal hiçbir fark yokmuş gibi görünmesine karşın, yedeklerin asıllardan daha az önemli olduğunu düşünen birçoklarının bulunduğunu da yadsımamak gerekir. Bu durum üye adayı seçimlerine iki yönden olumsuz etkide bulunmaktadır. Şöyle ki, bazıları yedek üyelik için aday olmak istememekte, böylece seçmenler epey dar bir listeye mahkum kalmaktadırlar. Öte yandan, kurumların da en değer verdikleri mensuplarını Mahkeme'ye bu sıfatla göndermek istemedikleri söylentileri de sıkça duyulmaktadır."* bk. ÖZAY, **Yeni Bir Düzende**, s. 45.

"Asıl üyelerle, aynı kaynaklardan, aynı yöntemlerle, aynı koşullarla seçilen yedek üyeler, asıl üyelerin sahip oldukları hak, imkan ve yetkilerden yoksundurlar. Yedek üyeler, yalnızca asıl üyelerin özürleri halinde Mahkeme Kuruluna katıldıklarından, uzman oldukları konularda dahi, hangi toplantıya katılıp, hangisine katılmayacaklarını, son ana kadar bilememektedirler. Anayasa Mahkemesi başkanı ve başkan vekilliği seçimlerine katılmamaktadırlar. Yine aynı şekilde, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı olabildikleri halde bu mahkemenin başkanlık seçimlerine katılmamaktadırlar. Avusturya dışında Avrupa anayasa mahkemelerinde örneği bulunmayan yedek üyelik statüsünün kaldırılması gereği ittifakla benimsenmektedir." bk. ULAŞ, s. 24. Ayrıca bk. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s.217, KABOĞLU, İbrahim Özden, **Anayasa Yargısı**, İmge Kitabevi, İstanbul 1994, s.27, TUNÇ, s. 295.

34. Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilebilme için hangi şartların aranması gerektiğine ilişkin pek çok görüş bulunmaktadır.

Kemal Tahir Sunar'a göre Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçileceklerin, iki yabancı dil bilen ve hukuki ve ilmi çalışmalar yapmış, neşriyat sahibi ve bu yolla temayüz etmiş kimseler arasından seçilmesi gerekir.

Bülent Ulaş'a göre Anayasa Mahkemesi üyeleri, en az bir yabancı dili çok iyi bilen, konuyla ilgili bilimsel yayın yapmış olan ve en az doktora düzeyinde akademik kariyere sahip olan kişiler arasından seçilmelidir.

Kemal Başlar'a göre ideal bir anayasa mahkemesi profilinde üçlü bir yapı öne çıkmaktadır. İlki "bağımsızlığı" temsil eden ve "uygulamayı" bilen üyelerin üçte birini oluşturacak yargıç sınıfı. İkincisi "teoriyi" bilen ve anayasal denetimi yapacak teorisyenlerden oluşan üniversite profesörleri. Üçüncüsü ise, "siyasal kimliği ön plana çıkan" ideolojik boyutu olan, heyette yapılacak tartışmalara farklı bakış açıları getirecek, bilgi birikim olan, vizyon sahibi ve Meclis tarafından seçilecek bürokrat ve avukatlar (...) bk. BAŞLAR, Kemal, **Anayasa Mahkemesi Üyeliği**, www.anayasa.gen.tr/aym_uyeliği.doc, E.T: 20.10.2016.

35. *"Böylece, 1982 Anayasası, üniversite kökenli üye sayısı ve uzmanlık koşulu bakımından oldukça "hasis" davranmasının yanında üyelerin maaşlarına ilişkin düzenleme getirmeyerek oldukça "cimri" bir tutum içerisine girerek, profesörleri Anayasa Mahkemesinden uzak tutmuştur (...)*Buna ilave olarak, dünyadaki diğer anayasa mahkemelerinin aksine, üniversite öğretim üyelerinin Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmeleri halinde üniversite ile ilişkilerini kesmek zorunda kalmaları, Anayasa Mahkemesine üye olma arzu ve isteğini büyük ölçüde azaltmaktadır." bk. BAŞLAR, s.10. Ayrıca bk. KURNAZ, s. 101.

36. *"Basit bir ihtimal hesabı yaparsak, Anayasa'nın hukukçu olmayanlara tanıdığı seçilebilme ihtimalinin bütünüyle gerçekleşmesi durumunda, Anayasa Mahkemesinin 11 asıl üyesinden, en fazla 3 tanesi hukuk formasyonuna sahip olabilecektir. Bir başka ihtimale göre ise, bütün şartların düşündüğümüz gibi gerçekleşmesi halinde 11 asıl üyenin, 5 tanesi asker ve asker kökenli olabilecektir. Sadece bu iki ihtimal hesabı dahi bizi, 1982 Anayasası'nda, üyeler için aranan mesleki formasyon koşullarının yeterince iyi düzenlenmediği sonucuna götürmektedir."* bk. ULAŞ, s. 16. Ayrıca bk. TUNÇ, s. 296, HEKİMOĞLU, s. 94.

37. *"Anayasa Mahkemesi'nin yargılama ve siyasal alanın denetlenmesi gibi temel iki fonksiyonu vardır. Bu işleviyle temel hak ve özgürlüklerin güvencesidir, beklisidir. Yargılama işlevinde Yüce Divan*

olgusu yargıç ağırlığını zorunlu kılabılır. Ancak, siyasal alanın denetlenmesi böyle bir zorunluluğu gerektirmez. Bireyin hak ve özgürlükleri ile toplumsal değişimlerin felsefi ve sosyolojik analizlerinin yapılarak Anayasa Mahkemesi kararlarına aktarılması ciddi anlamda teorik bilginin ihtiyacını gerektirir. Bu noktada yargıç eksenli bir oluşum yerine, Kurullarda kamu hukuku öğretim üyelerinin kontenjanlarının artırılmasının gerekli olduğuna inanıyorum.” KILIÇ, Haşim, **Türk Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Öneri**, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt No: 21, 2004, (s. 80-94), s. 88.

38. “Yargıç kökenli bir Anayasa Mahkemesi profilinde, ağırlık maddenin anlam ve kapsamının incelenmesine yönelik olmaktadır. İlk inceleme aşamasında, usul yönünden yapılan tartışmalar iptali istenilen hükümlerin anayasal denetimini geciktirmektedir(...)İşte bu nedenle, Anayasa Mahkemesinin Resmi Gazete’de yayımlanan gerekçeleri olabildiğince kısa, belirli şablonların tekrarından ibaret, doktrin ve uygulamaya şekil verici nitelikte değildir. Kimi durumlarda kısa gerekçelerde bir hükmün neden iptal edildiği açık bir şekilde ortaya konmadığından bürokratlar ve yargıçlar bir Anayasa Mahkemesi kararından farklı anlamlar çıkarmakta ve bu durum karışıklığa neden olmaktadır.” bkz. BAŞLAR, s.20.

39. “Anayasa Mahkemesini onbir üyesinden yedisi yüksek mahkemelerden gelmektedir. Bunlar ömrünün önemli bir kısmını hakimlik yaparak geçirmiş kimselerdir. Anayasa Mahkemesine seçildiklerinde ise genellikle emeklilik yaşı olan 65 yaşına oldukça yaklaşmışlardır. Emekliliğine az bir zaman kalmış bu kimselerin ceza hukuku, özel hukuk, idare hukuku, askeri ceza hukuku, askeri idare hukuku, mali hukuk alanlarında engin tecrübe sahibi olduklarından kuşku yoktur. Ancak bu kimselerin anayasa hukuku uzmanı olmadıkları da bilinen bir gerçektir. Genellikle emekliliğine birkaç yıl kalmış bu kimselerin anayasa hukuku alanında kısa sürede kendilerini yetiştirebileceklerini söylemek ise pek abartılı olacaktır.” GÖZLER, s. 738.

40. GÖZLER, s. 738.

41. Gerçekten de, Avrupa ülkelerinin Anayasa Mahkemesi üye yapıları incelendiğinde üyelerin büyük çoğunluğunun anayasa hukukunda doktora yapmış akademik kökenli üyeler olduğu görülmektedir. *Başlar*’ın eserinde 9 ülkenin Anayasa Mahkemesi üyelerinin eğitim ve iş tecrübeleri detaylı olarak incelenmiştir. bkz. BAŞLAR, s. 11-14.

42. Üyeler hakkındaki bilgiler Anayasa Mahkemesi’nin resmi sitesinden alınmıştır. <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/uyeler/uyeler.html>

43. “Anayasa Mahkemesi’nin 1992 yılında Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından, YÖK’ün gösterdiği üç aday arasından seçtiği Prof. Dr. Süleyman Arslan’ın ’15 yıllık öğretim üyeliği yapmış olmak’ koşulunu taşıyıp taşımadığını saptaması üzerine durum bir kararla Cumhurbaşkanına bildirilmiş ve bu üyenin yemin ederek göreve başlamasına olanak verilmemiştir. Dolayısıyla Mahkeme, seçilen üyenin seçilebilme yeterliliğinin bulunup bulunmadığını incelemede kendisini yetkili görmüştür.” ALİ-FENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 216.

44. Doktrinde Özay’ın aksi yöndeki görüşü dikkate değerdir: “Anayasa yargısı veya başka düzenlerde onunla eşkonumdaki diğer organların yapı olarak ‘demokratik meşruluk’tan yoksun olması kaçınılmaz bir sonuç ve hatta gerekli bir düzenlemedir. Zira ‘denetleyen’in, ‘denetlenen’in gerçek anlamda dışında kalmasını sağlamak zorunludur. Eğer yasama meclisleri de Anayasa Mahkemesi de yetkilerini aynı yöntemle, yani ulusal seçim yoluyla elde etmiş bulunsalar her iki güç arasında siyasal bakımdan yüksek oranda bir türdeşlik, diğer bir deyişle continuum (biri diğerinin devamı olma) durumu ortaya çıkar ki, bunun maliyeti de denetimin zayıflaması, sonuçta bir kendi kendini denetim mekanizmasının belirmesidir. ‘Denetim’ ile ‘kendi kendini denetim’ kavramları arasındaki tek ortak nokta ise adlarının sadece bir kısmının aynı sözcükten oluşmasıdır.” ÖZAY, **Meşruiyet**, s. 70.

45. Gözler, Anayasa yargısına meşruluk kazandıran tek şeyin, denetim kıstasının anayasa olması olduğunu öne sürmektedir. Yazara göre, mahkeme üyeleri halk tarafından seçilmediğine göre demokratik meşruluğa sahip olması mümkün olmadığı gibi, buna gerek de yoktur. Bununla birlikte yazar, üyelerin bir kısmının meclis tarafından seçilmesinin mahkemeye belli bir derecede meşruluk kazandırabileceğini de kabul etmektedir. bkz. GÖZLER, s. 726-727. *Kaboğlu* da “anayasa yargısının meşruiyeti büyük ölçüde işlevinden gelir” ifadesiyle benzer bir görüşü savunmaktadır. KABOĞLU, s. 161. *Hekimoğlu*, anayasanın da halk iradesi olduğuna dikkat çekerek, yasanın halk

iradesine uygun hareket edip etmediğinin denetlenmesinin denetiminin, mahkeme içkin olarak demokratik meşruluğa sahip olmasa dahi, demokratik esaslara uygun olduğunu öne sürmektedir. HEKİMOĞLU, s. 24. Kılıç, "Her ne kadar anayasa yargısı temel meşruiyetini korumuş olduğu insan hak ve özgürlüklerinden almış olsa da, kullandığı egemenlik gücü üzerindeki tartışmaların en aza indirilmesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Mahkeme'ye üye seçme olanağı verilmesinin olumlu katkılar sağlayacağına inanılmaktadır." şeklindeki ifadeleriyle her iki yaklaşım arasında bir denge kurmaktadır. KILIÇ, s. 87.

46. ÖZÜERMAN, s. 155, NACAR, s. 48.

47. KABOĞLU, s. 21.

48. NACAR, s. 41.

49. KABOĞLU, s. 22.

50. Aynı yönde bk. NACAR, s. 49.

51. ULAŞ, s. 6.

52. Doktrinde Cumhurbaşkanı'nın üst düzey yöneticiler ve avukatlar arasından atadığı 3 üyenin, doğrudan değil, Barolar Birliği ve sivil toplum örgütlerinin belirlediği üç kat aday arasından Cumhurbaşkanı'nca atanması yöntemi önerilmiştir. bk. ULAŞ, s. 6.

53. HEKİMOĞLU, s. 82, ULAŞ, s. 6.

54. Aynı yönde bkz. NACAR, s. 51.

55. bk. TUNÇ, s. 294. TBMM'nin üye seçimine katılmasını gerekli ve faydalı bulmayan aksi yöndeki görüş için bkz. HEKİMOĞLU, s. 79. Yazar, Anayasa Mahkemesi üyelerinin parlamento tarafında seçilmesinin sakıncalarını eserinde detaylı olarak açıklamaktadır. bk. s. 85 vd.

56. Bu düzenlemenin lehinde ve aleyhinde görüşler ile komisyon çalışmaları sırasında yapılan tartışmalar için bkz. KURNAZ, s. 95 vd.

57. NACAR, s. 51.

58. Karşı yönde ULAŞ, s. 6. Ulaş, görüşünü şöyle açıklamaktadır: "Çağdaş demokratik rejimin bütün unsurlarıyla yerleşmediği, siyasi partilerin kendi içinde demokratik olmak bir yana küçük birer diktatörlük görünümünde olduğu, demokratik rejimi yok etmek çabalarından dolayı iktidar partilerinin dahi Anayasa Mahkemesince kapatıldığı ülkemizde bu eleştirilere tamamiyla katılmak mümkün değildir. Hatta tam aksine, Anayasa Mahkemelerinin, anayasal demokrasi veya hukuk devletinin en büyük güvencesi hâline geldiği günümüzde, rejimin, bünyelerinde daima küçümsemeyecek oranda antidemokratik potansiyel bulunduran, istikrarsız siyasi partilerin oluşturduğu yasama ve yürütme organları yerine, ağırlıklı olarak hukuk teknokratlarına teslim edilmesinde faydalar olduğu dahi söylenebilir."

59. Aynı yönde bkz. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 334. Yazarlar konuya ilişkin görüşlerini şöyle ifade etmektedirler: "Yasama organının, Mahkemenin tüm üyeleri olmasa da, belirli sayıda üyeyi seçebilme hak ve yetkisine sahip olması, anayasa yargısının konumuna daha uygun düşmektedir. Bu sebeple bir adım daha ileri giderek, Anayasa Mahkemesi üyelerini seçme yetkisinin devletin üç organı (yasama, yürütme, yargı) arasında eşit biçimde paylaştırılmasının en uygun çözüm olduğu kanaatini sürdürmekteyiz." Gerçekten de, erkler arasında denge kurucu bir mahiyeti bulunan AYM'nin, hiçbir erkin kontrolüne girmemesi için bu seçim yöntemi iyi bir çözüm olacaktır. Nitekim Özay da bu durumu "(üye seçimi ve diğer konularda) (...) 1960 Bilim Komisyonu'nda en 'doğruya yakın' ile işe başlanmış, Kurucu Meclis'te doğru neredeyse elle tutulmuş, 1982'de ise yanlışlarda karar kılınmıştır"(ÖZAY, **Yasama-Yürütme**, s. 38) şeklinde ifade etmektedir.

60. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi metni için bk. <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1504.pdf>

61. NACAR, s. 57.

62. HALLER, Herbert, **Avusturya Anayasa Mahkemesinin Organizasyonu ve Karar Biçimleri**, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg21/avusturyaraporu.pdf, s. 2.

63. İtalyan Anayasa Mahkemesi hakkında detaylı bilgi için bkz. ÖZAY, İlhan, **Yargının Sorunlarına Yaklaşımında Bir Örnek Olarak Geçmiş ve Geleceğiyle İtalyan Anayasa Mahkemesi**, Anayasa Yargısı 6, Yıl: 1989 (s. 213-232).

64. İtalya Anayasası m. 135, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ul->

keana/pdf/10-%C4%BOTALYA%20319-354.pdf

65. İspanya Anayasası m. 159, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/14-%C4%BOSPANYA%20533-584.pdf>

66. Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası m. 94, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALMANYA%20209-276.pdf>

67. TUNÇ, s. 291-292.

68. Detaylı bilgi için bk. TUNÇ, s. 291.

69. ULAŞ, s. 332.

70. KABOĞLU, s.32, NACAR, s. 34.

71. ULAŞ, s. 19.

72. İlginç bir şekilde, Türkiye’de bu kurgunun gerçeğe dönüştüğü bir örnek de bulunmaktadır. 1990 yılında 40 yaşında iken Sayıştay kontenjanından üye seçilen eski Anayasa Mahkemesi başkanı Haşim Kılıç, 2015 yılına kadar görevli yaptıktan sonra emekli olmuş ve tam 25 yıl boyunca Anayasa Mahkemesi’nde görev yapmıştır.

73. ULAŞ, s. 20, NACAR, s. 35.

74. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 336.

75. Zikredilen hükümlerden anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesi üyelerinin üyeliğinin bir suç dolayısıyla hangi durumlarda sona ereceğinin tespiti için başka bir kanuna yollama yapılmıştır. Hakimler ve Savcılar Kanunu’nun 69. maddesinde meslekten çıkarma cezasının hangi durumlarda verileceği düzenlenmiştir. İlgili hüküm şu şekildedir: “68 inci maddenin (e) bendinde yazılı hallerden dolayı hangi sınıf ve derecede olursa olsun iki defa, diğer hallerden dolayı bir derecede iki veya derece ve sınıf kaydı aranmaksızın üç defa yer değiştirme veya derece yükselmesinin durdurulması cezası almış olmak veya taksirli suçlar hariç olmak üzere, altı aydan fazla hapis veya affa uğramış olsa bile 8 inci maddenin (h) bendinde yazılı suçlardan biri ile kesin hüküm giymek meslekten çıkarılmayı gerektirir. Ancak, verilen cezanın 8 inci maddenin (h) bendinde yazılı suçlardan dolayı verilmemiş olması ve cezanın ertelenmiş, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 50 nci maddesindeki tedbirlerden birine çevrilmiş veya yüzseksen günden fazla adli para cezası olması halinde meslekten çıkarma cezası yerine, yer değiştirme cezası verilir.

Birinci fıkrada kalan ceza mahkûmiyetlerinin ertelenmiş veya 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 50 nci maddesindeki ceza veya tedbirlere çevrilmiş olup olmadığına bakılmaksızın suçun niteliğine göre 64, 65, 66, 67 veya 68 inci maddelerde sayılan disiplin cezalarından biri verilir.

Hükümlülüğü gerektiren suç, mesleğin şeref ve onurunu bozan veya mesleğe olan genel saygı ve güveni gideren nitelikte görülürse, Kanunda daha alt derecede bir disiplin cezası öngörülmemiş olmak kaydıyla, cezanın miktarına ve ertelenmiş veya 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 50 nci maddesindeki ceza veya tedbirlere çevrilmiş olup olmadığına bakılmaksızın, meslekten çıkarma cezası verilir. Disiplin cezasının uygulanmasını gerektiren fiil suç teşkil etmezse ve hükümlülüğü gerektirmese bile mesleğin şeref ve onurunu ve memuriyet nüfuz ve itibarını bozacak nitelikte görüldüğü takdirde de meslekten çıkarma cezası verilir.”

76. “Hakimliğin şeref ve vakarı”ndan ne anlaşılması gerektiği konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Bu denli muğlak ifadelerle hakimlerin meslekten dahi çıkarılabilmesi doktrinde eleştiri konusu yapılmıştır. Danıştay 5. Dairesi’nin “bu düzenlemeye dayanılarak, tarafsız olamayacağı ve belirli bir siyasi görüşün savunucusu olduğu anlaşılan kişinin hakim adaylığına son verilebileceği...” (D5D, 1981/2552, Karar:1985/2092, Karar Tarihi:16.09.1985) şeklindeki kararı meselenin ne kadar vahim noktalara ulaşabileceğinin bir göstergesidir. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. AVCI, Mustafa, **Adli, İdari ve Askeri Hakimliğe ve Savcılığa Alınmaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61 (3), 2012:887-923, s. 893 vd.

77. GÖZLER, s. 749.

78. GÖZLER, s. 749.

79. GÖZÜBÜYÜK, s. 287.

80. GÖZLER, s. 750.

81. GÖZLER, s. 750.

82. KURNAZ, s. 105.

83. DURAN, s. 73.
84. GÖZLER, s. 751.
85. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 346.
86. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 337.
87. Doktrinde *Tunç* da benzer bir liste yaparak anayasa mahkemelerinin görevlerini altı başlık altında toplamıştır. Bu başlıklar şu şekildedir:
- i) Devletin üstün organları arasındaki yetki ihtilaflarının yargılanması
 - ii) Federal devlet ile federe devletler veya merkezi devlet ile otonom bölgeler veya eyaletler arasında oluşan yetki ihtilaflarını yargılamak
 - iii) Kanunların anayasallığını yargılamak
 - iv) Referandumların kabul edilebilirliğinin anayasallığını yargılamak
 - v) Seçimlerin anayasaya uygunluğunu kontrol yoluyla, devletin üstün organlarının oluşumunun anayasallığını denetlemek
 - vi) Üst düzey devlet görevlilerini yüce divan sıfatıyla yargılamak, siyasi partilerin anayasallığını kontrol ve temel hakların korunması. bkz. TUNÇ, s. 299.
88. Aynı yönde bk. KABOĞLU, s. 102 vd. Yazara göre Anayasa Mahkemesi'nin iki temel işlevi bulunmaktadır: Anayasal dengelerin korunması ve hak ve özgürlüklerin korunması, hatta yaratılması.
89. Detaylı bilgi için bk. KURNAZ, s. 112 vd.
90. Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapması, üyelerinin ceza hukuku alanında iyi düzeyde bilgi sahibi olmak bir yana çoğu kez hukukçu bile olmadıkları hasebiyle, eleştirilmektedir. bk. ERDOĞAN, s. 314.
91. Detaylı bilgi için bk. MEHTER, Hamdi, **Siyasi Partilerin Mali Denetimi**, Anayasa Yargısı 8, Yıl: 1991 (s. 441-468)
92. ULAŞ, s. 3.
93. Detaylı bilgi için bk. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 120 vd.
94. KURNAZ, s. 110.
95. ÖZAY, **Yasama-Yürütme**, s. 36.
96. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 351, HEKİMOĞLU, s. 107.
97. GÖZLER, s. 739. *Gözler*, eserinde Alman Anayasa Mahkemesi'ndeki daireler arasındaki görüş farklılığına işaret ederek, bu dairelerin "Kara Daire (Hristiyan demokratlar)" ve "Kızıl Daire (sosyal demokratlar)" olarak anıldığını belirtmekte ve daire sisteminin Türkiye'de de benzer bir ayrıma yol açabileceği yönündeki endişesini dile getirmektedir.
98. Bu hükmün adil yargılanma ilkesi bağlamında tartışması için bk. ALİEFENDİOĞLU, s. 234-235. Yazar, özetle, Anayasa Mahkemesi'nin anayasaya uygunluk denetimi yaparken tipik bir mahkeme gibi değil, anayasal düzenin ve Cumhuriyetin koruyucusu olarak hareket ettiğini öne sürerek, dosya üzerinden inceleme yapmasının doğal olduğunu ve adil yargılanma ilkesinin ihlali kapsamına değerlendirilemeyeceğini belirtmektedir.
99. Detaylı bilgi için bkz. TURABİ, Selami, **Anayasa Mahkemesinde Bireysel Başvuruların İncelenme Usulleri**, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl:7, Sayı 24, (121-147), s. 128 vd.
100. Konuya ilişkin değerlendirme için bkz. GÖZÜBÜYÜK, s. 291, ALİEFENDİOĞLU, Anayasa Yargısı, s. 56.
101. ERDOĞAN, s. 315. *Erdoğan*, bu durumu, Anayasa Mahkemesi'nin bir yargı yolu ve tipik anlamda mahkeme olmamasının sebepleri arasında görmektedir. bk. s. 307.
102. KURNAZ, s.107.
103. GÖZLER, s. 825.
104. Gerekçenin de bağlayıcı olduğu yönündeki görüş için bkz. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 294.
105. DURAN, s. 73.
106. "20.8.1993 günlü ve 509 sayılı "Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin iptaline yönelik istem karara bağlanıp karar yürürlüğe girinceye kadar uygulamadan doğacak giderilmesi güç ve olanaksız durumları önlemek için Kanun Hük-

mündeki Kararname"nin YÜRÜRLÜĞÜNÜN DURDURULMASINA, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU'nun "İsteme ve davanın bugün karara bağlanması durumuna göre bu işte yürürlüğün durdurulması kararı verilmesine gerek bulunmadığı", Oğuz AKDOĞANLI, Haşim KILIÇ ile Mustafa BUMİN'in "Anayasa Mahkemesi yasa ve kanun hükmünde kararnamelerin yürürlüğünü durdurmaya yetkili olmadığından ve ayrıca bu işte koşullar oluşmadığından istemin reddi gerektiği" yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA" Anayasa Mahkemesi 21.10.1993, E. 1993/33, K. 1993/40-1 sayılı kararı, http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/amk1993-33_1.htm.

107. KABOĞLU, s. 71 vd.

108. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 52.

109. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 310-311.

110. GÖZLER, s. 837 vd.

111. ÖDEN, Merih, **Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya veya İşe Bakamaması**, AÜHFED, Yıl: 1993, Cilt: 43, Sayı 1-4, (s. 61-125), s. 61.

112. ÖDEN, s. 61.

113. Aynı yönde bk. ÖDEN, s. 68.

114. "Çünkü, yargıcın tarafsızlığı konusunda kuşku doğuracak durumları her zaman önceden bilebilmek olanaksızdır. Kaldı ki, yalnız somut olaya özgü bir durum da ortaya çıkabilir. Böyle durumlarda da, tarafsızlığına gölge düşen bir yargıcın önündeki davaya veya işe bakamaması gerekir. İşte, kanun koyucu bu tür durumları çoğu kez genel bir formülle göstermekte ve somut olayda ortaya çıkan bir durumun yargıcın tarafsızlığını kuşkuya düşürüp düşürmediğinin, dolayısıyla yargıcın önündeki davaya veya işe bakıp bakamayacağını kararlaştırılmasını sonuçta başka bir yargıcın veya mahkemenin takdirine bırakmaktadır" bk. ÖDEN, s. 68.

Kaynaklar

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz **Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Anayasa Yargısı**, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:24, Sayı: 3

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz(1996), **Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi**, Ankara:Yetkin Yayınları.

AVCI, Mustafa **Adli, İdarî ve Askerî Hakimliğe ve Savcılığa Alınmaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61 (3), 2012:887-923

BAŞLAR, Kemal **Anayasa Mahkemesi Üyeliği**, www.anayasa.gen.tr/aym_uyeligi.doc

BAYRAKTAR, Tuğba(2013), **Anayasa Mahkemesi'nin Çalışma ve Yargılama Usulleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Konya.

DURAN, Lütfi(1984), **Türkiye'de Anayasa Yargısının İşlevi ve Konumu**, Anayasa Yargısı 1, s. 57-87

ERDOĞAN, Mustafa (2011), **Anayasa Hukuku**, 7. Baskı, Ankara:Orion Kitabevi.

GÖZLER, Kemal (2011), **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi**, Cilt:2, 1. Baskı, Bursa

GÖZÜBÜYÜK, Şeref (2013), **Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, Ankara:Turhan Kitabevi.

HAEDAR, Sami (2012), **Anayasa Mahkemesi ve Hukuk Devleti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara s. 24

HALLER, Herbert **Avusturya Anayasa Mahkemesinin Organizasyonu ve Karar Biçimleri**, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg21/avusturyaraporu.pdf

HEKİMOĞLU, Mehmet Merdan(2004), **Alman Hukuku Işığında Türk Anayasa Yargısının Hukuki Boyutları**, 1. Baskı, Ankara:Detay Yayıncılık.

KABOĞLU, İbrahim Özden (1994), **Anayasa Yargısı**, İstanbul:İmge Kitabevi.

KILIÇ, Haşim (2004), **Türk Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Öneri**, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt No: 21, s. 80-94

KURNAZ, A. Haluk (2006), Üye Seçimi ve Bireysel Başvuru ile Bazı Yetki ve Görevleri Açısından Anayasa Mahkemesi, Yasama Dergisi, Sayı:2.

MEHTER, Hamdi, **Siyasi Partilerin Mali Denetimi**, Anayasa Yargısı 8, Yıl: 1991, s. 441-468

NACAR, Aslı (2008), **Anayasa Mahkemesi Üyeliği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
TANÖR, Bülent (2008), **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, 17. Baskı, İstanbul:YKY Yayınları.

TUNÇ, Hasan (1995), **Anayasa Yargısında Yeni Oluşumlar: İşlevsel ve Kurumsal Açından Türk Anayasa Mahkemesi ile Macaristan ve Kore Anayasa Mahkemelerinin Karşılaştırılması**, Anayasa Yargısı 12, Ankara:Anayasa Mahkemesi Yayını, , s. 288-309

TUNÇ, Hasan; BİLİR, Faruk; YAVUZ, Bülent (2011),**Türk Anayasa Hukuku**, 2. Baskı, Ankara:Berikan Yayınevi.

TURABİ, Selami**Anayasa Mahkemesinde Bireysel Başvuruların İncelenme Usulleri**, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl:7, Sayı 24, 121-147

ORTAY, Seda**Türk Anayasa Mahkemesi'nin İşleyişi ve Yeniden Yapılandırma Çalışmaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

ÖDEN, Merih, **Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya veya İşe Bakamaması**, AÜHFD, Yıl: 1993, Cilt: 43, Sayı 1-4, 61-125

ÖZAY, İlhan (1993), **Anayasa Mahkemeleri (ya da Yargısının) Meşruiyeti**, Anayasa Yargısı 9, Ankara, s. 67-73.

ÖZAY, İlhan (1995)**Yeni Bir Düzendeki Anayasa Mahkemesinin Kuruluş Görev ve Yetkileri ile Yargılama Usulleri**, Sayı: 12, , s. 45-50.

ÖZAY, İlhan, **Yasama-Yürütme ve Yargı İlişkileri Açısından Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi**, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt:13, s. 31-39.

ÖZAY, İlhan (1989), **Yargının Sorunlarına Yaklaşımında Bir Örnek Olarak Geçmiş ve Geleceğiyle İtalyan Anayasa Mahkemesi**, Anayasa Yargısı 6, s. 213-232

ÖZÜERMAN, Tülay (1996), **Türkiye'de Anayasa Yargısının Rolü ve Önemi**, Anayasa Yargısı 13, s. 149-167.

ULAŞ, Hakim Bülent, **Anayasa Mahkemesi Üyeliği**, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/9_13.pdf